

PÕHJALA TÄHISTEL

SISUKORD:

Tervitus	Kindralmajor N. V. Hersalo
Soomepoisi haud	Hannes Oja
Isamaa jääb	Ignas Tõrmaküla
Tegevuspaigad muutuvad	Karl Pärnoja
Teise pataljoni Kehras	H-i
Kas mäletad — kaksikümmend aastat tagasi	
Õhtu Rajajõelt	Arved Viirlaid
JR 200 sünnist	Harald Vellner
Valvuri hääl	Sass Peepre
Granaadikilde	Ilmar Jaks
20 a. Jalkala suurpeost	
Rügement — ta ülema mälestussoojuses	Eino Kuusela
Read harvenevad: seersant H. Lukason	
Kiri teisest valgest laevast	Jüri Härmatare
Veteranide Maailmaliidu 10. Kongress Kopenhaagenis	Aleksander Teras
Märkmeid Soomepoiste Klubi tegevusest	Paul Rabisson
Mõni rida JR 200 Sõprusühingu tegevusest 1963	Martin Juhkam

Kaas: Olev Mikiver

„Põhjala tähistel“ 8 — 1964

Väljaandjad: Soomepoiste Klubi Torontos
JR 200 Sõprusühing Stokholmis
JR 200 Koondis Göteborgis

Toimetus Kanadas — Johannes Vihma,
Arved Viirlaid
Rootsis — Martin Juhkam, Rain Rebas
Aadress: Vålbergavägen 77, Barkarby
Tel. 36 53 60

Toimetuse sekretär: Hannes Oja
Aadress: 186 Cleveland St., Toronto 7, Ont.
Tel. HU. 1-5316

Talitus Kanadas — Paul Toomsalu
30 Chestnut Cres., Scarborough, Ont.
Tel. AM. 7-6071

Stokholmis — JR 200 Sõprusühing
Box 405, Stockholm 1
Posti jooksev arve 65 11 09

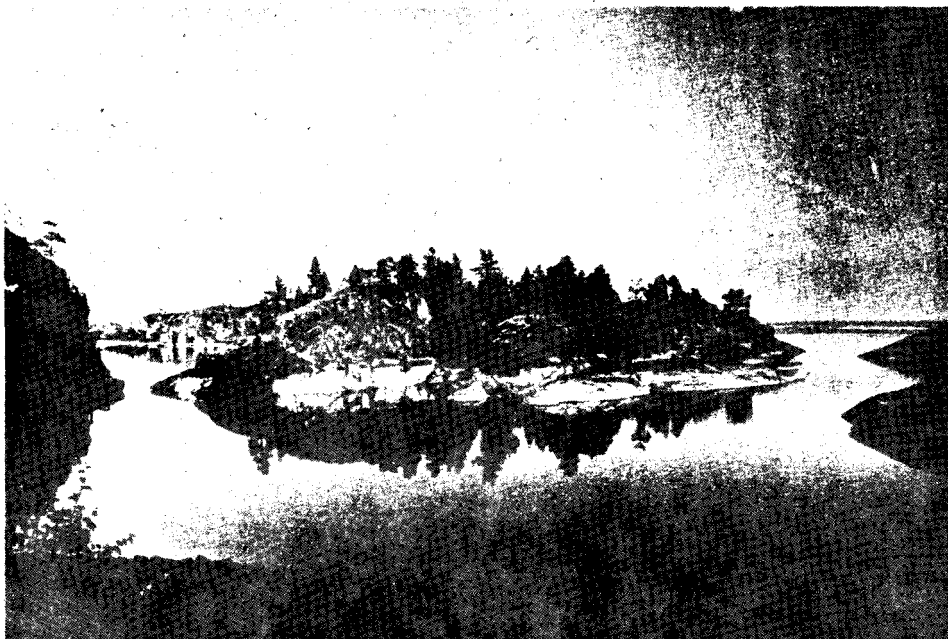
Göteborgis — JR 200 Koondis Göteborgis
c/o E. Odraks
Aftongatan 11, Göteborg N.
Tel. 46 77 58

Ergon-Type, Toronto — E. Glen Litho

PÕHJALA TÄHISTEL

Nr. 8

1964

Mälestuste Karjala

Saadan oma tervituse Soomest selle kamaral võidelnud JR 200 hõimu- ja relvavendadele võõrail mail.

Eesti rahvas olen õppinud tundma võrratult sitket hõimu ja selle võitlejais uljaid sõdureid. Juba lapsena juhtusin lugema loo maleva meeleheitlikust võitlusest vallutajate vastu 700—800 aasta eest ja sellal näidatud kangelaslikkus jäi mulle alatiseks meelde. Soome Vabadussõjas 1918 oli mu lähemaks ülemaks majoriks ülendatud Hans Kalm, rünnakuhingeline päälük, kes aasta hiljem juhatas „Põhja Poegi“ Eesti Vabadussõjas. Kaitseliidu ja Suojeluskunta organisatsioonide teineteise mõjustust tundsin ma hästi, kuna olin ise sellega kaasas. Ja mõlemate rahvaste saatuslikud eluaastad maailmasõjas 1939—44 on meile liigagi tuntud vapustamaks meeli südamejuurteni.

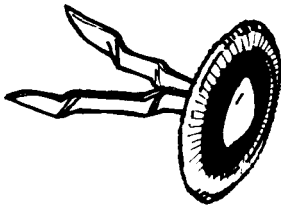
Eesti hõim on oma ajaloo hommikutundidest alates saanud pidada armutat võitlust oma olemasolu eest, samahästi nõndaõeldud rahu valitsetes kui relvadega, millal ida, millal jälle lõuna vastu. See on andnud talle raskema koorma taluda kui ta hõimuvendadele Soomes. Aga rahvas pole siiski raskusis hukkunud. Tuleb säilitada nüüdki usku tulevikku ja lootust uueks päevaks.

N. V. HERSALO,
Kindralmajor

15. D:n komentaja 1941—44

Kindralmajor N. V. Hersalo, 15. Diviisi ülem
1941—44, kelle juhtimise alla kuulus ka JR 200
Vuoksela rindelõigus.

Hannes Oja

Soomepoisi haud

Pärast hävituse ja tapluse turma
leidsime ta langenult põllul,
kiipsend kõrred murdund,
tähikuist pudisend ivi,
laubalt nirisend mullale
südame närtsind moon.

Pleekind heledad juuksed,
pruuniks päivitund ilmel
kustumise tuhmuv kaamus.
Silmad avali, vaade
mustavale mullale,
näol veel imetluse taanduv vari,
hellust, lapselikku noorust.

Lõtvund, kõhnad käed:
ühel sõrmed haarand peotäie mulda,
teine veel relva päästikupidemel.

Võõra sõdurikuue tundsimine omaks.

Ohvrivoonana ta elutu keha
kandsime tallu.
Vaevahigist ta pesime,
surisärgiga katsime,
kuus lauda kiila puusepp
muldseks majaks kasutas.
Kodumaa mulda siis kandsime.

Naised me matuselised,
raugadki mehed, noorukid
poisid ja tüdrukud
seisid haa pervel.

Soomepoiss, nimetu, kodutu,
kõigi südamed sulatas pisaraiks,
elu, lootuste pettumuspinnad
läteteks liitis.

Usku toitsime kõigi kiuste.
Heledapäise sõnatu suu,
päevast päeva, aastast aastasse
üha on jutustand meile
ohvrimeelsuse üllast jõust.

Uripaigana hauakäübus.
Hoiame seda kui oleks seal maet
meie lootused, meie ootused,
meie elu ja vabadus
ülestõusmisepäeva ootel.

ISAMAA JÄÄB

IGNAS TÖRMAKÜLA

Ulemere tulnud mees Jalkalas, kas mäletad veel võidupüha tulesid Eestis?

Nii hele oli nende leek, et nüüd, mitu aastat hiljem, nad veel süütavad rõõmusädeme su silmis ja pühivad su noorelt tõsiselt näolt hetkeks raske aja tumeda varju.

Ükskõik missuguseid päevi aeg ka edaspidi ei tooks sinu teele, ei ükski jõud või kustutada su mälestustest seda säravat pilti, millena 23. juuni on iga eesti inimese südames.

Su oma rahva sajanditepikkune ootus ja lootus, kümnete inimpõlvede palavaim igatsus sai teoks ja tõeks Vabadussõjas. 23. juuni märgib tule heleda kirjaga eesti rahva võitu tema vaenlaste ja rõhujate üle. Võitluste ja võidu leegis tõusis suurim, mida eesti rahvas kunagi ajaloo on saavutanud — EESTI RIIK. Seepärast on 23. juuni eestlastele hinge vapustavalt suur püha.

Selle püha valgus näitas ka sinu paadikesele teed Soome randa ja siin, vennasrahva sõbralikul maal, sa ei saanud teha teisiti, kui et tõmbasid selga sõjamehe kuue.

23. juunil 1943 kannab pööripäevaõine tuul su tervituse Jalkala kinkude ja järvede vahelt Eestisse. Seal ei ole 1940. aastast peale enam lubatud pühitada Võidupüha.

Hüüa nüüd, sõber!

Hüüa nüüd kõvasti oma Võidupüha tervitus kodumaale!

Hüüa nii, et see kajaks vastu Eesti rannakäärudes ja metsades!

Hüüa nõnda, et see kõmahtaks mägedel ja orgudes ja viljaväljade vahel!

Kõik, kellel kõrvad kuulda, need kuulgu, et 23. juunil 1943 pühitsesid

Karjalas Võidupüha relvastatud eesti mehed, kes vankumatult usuvad Eesti Riigi ülestõusmisse.

Kõik, kellel silmad on näha, nähku, et ei ole veel lõpetatud eestlaste Võidupüha pühitsemine, ei ole eesti meeste sitkus veel murtud, ei ole eesti mehed veel alla vandunud!

Hüüa relvavend, et su hääl kostaks ka Vene sunnitöölaagrisse, kus tuhanded tublid eestlased ootavad vabanemise tundi!

Hüüa neile, et õ i g u s e p ä e v veel tuleb!

Ei ole õilsamat tegu, kui haarata relv oma isamaa õnne pärast.

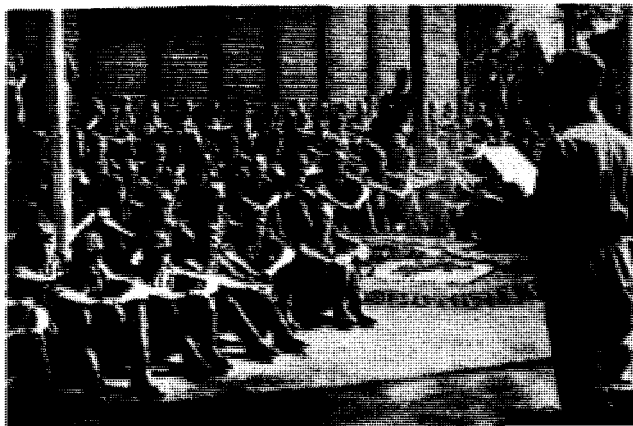
Noorus läheb mööda.

Armastus läheb mööda.

Elu läheb mööda.

Aga i s a m a a j ä ä b. See on meie kõige kallim vara. See kutsub ja hüüab oma lapsi: jääge kindlaks, jääge kindlaks, eesti pojad ja tütreid!

Vänr. Rain Rebas 23. juunil 1943. a. Jalkalas ette lugemas Ignas Tõrmaküla lütkitust, millest kujunes soomepoiste ideoloogiline lähtealus.

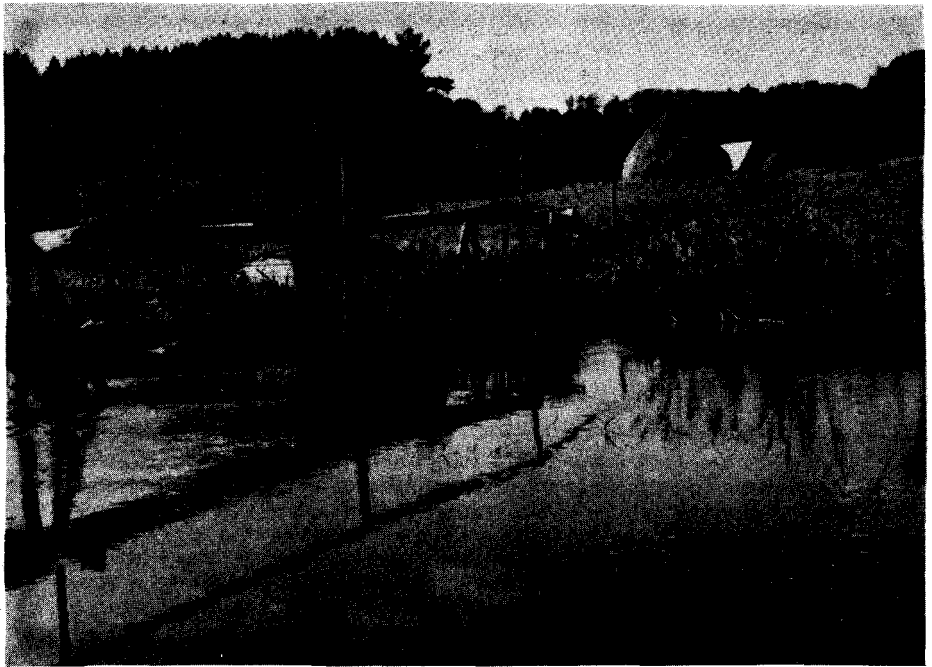
Küll on ülekohus ja võõraste rahvaste toorus end laiutanud sinu isade maal. Küll on seal valet ja pettust pandud tõe asemele ja vägivalda õiguse asemele. Kelme ja isamaa äraandjaid on pandud su rahva peameesteks. Inimese õigus on seal maha tallatud ja elu ning vara julmade võimumeeste meelevalle alla antud. Küll on, sõbrad, ränkrasked ajad käinud üle meie maa. Aga ikka veel hüüab meie isamaa tõsine hääl: jääge kindlaks, jääge kindlaks, eesti pojad ja tütreid!

Kogu maailm lõõmab võitluse tules. Kõikide rahvaste sõdurid marsivad tohututes kolonnides. Õigus ja vägivald on heidetud saatuse vaekaussidele. Mõlema eest käib äge võitlus. Käesolev sõda otsustab, kas väikesed rahvad saavad oma vaba koha Jumala päikese all, või peavad nad jääma võõraste vägivalle alla.

Kes nõuavad õigust, peavad õiguse eest võitlema. Seepärast peab marsima ka sinu kolonn, soome sõjakües eesti mees. Marsi siis, sõber! Marsi kindla sammuga ja relv tugevasti käes!

Kui vaatan, eesti relvavennad, meie marssivaid ridu Jalkala tolmustel teedel, siis tõuseb silme ette pilt, kuidas me kord marsime võitlusvälja poole, kus isamaa meilt kõigilt nõuab tegusid. Kaugelt, kaugelt aga tõttab meie rivile vastu üks teine rivi. See on tulevase aja päevade pikk rivi. Selles rivis tõttab nobejalgelt su poole üks sõbralik päev. See viib su paadikese tagasi Eestimaa randa. Mu parim sõber, seda päeva oota ja tervita!

„Võidupüha album“ 1943

See on see maa . . . (Selja jõgi)

TEGEVUSPAIGAD MUUTUVAD

Päevikukatke

31. augustil 1944.

Miks pealetung ei jätku?

Küsimise seda kaaslasilt ja enestelt. Meie eesmärk on Tartu. Alles vanas ülikoolilinnas tahaksime puhkust nautida. Kerge- mad haavatud pole nõus, et neid tahapoole saadetakse, vaid ootavad mil Tartu haiglad on valmis neid vastu võtma.

Ent edasimineku käsku ei saabu.

Arvatavasti puuduvad vabad jõud laia- ulatuslikuma pealetungi jätkamiseks.

Päev möödub peamiselt metsast sõjasaagi kogumisega. Erilist rõõmu valmistavad meile autod, milliseid on meeste poolt kokku toodud kümne ümber. Oleme sunnitud leppima kergemate masinatega, mida meeste jõul soost kätte saame, kuna relva- vennad raskemate masinate kättesaamiseks lülükmasinaid kasutavad. Diviisist antakse luba: võime sõjasaagist arvestada neli masinat pataljoni kirjadesse. Igaks juhaks jä- tame neid seitse, kuna ülejäänud autodele loodame küttematerjali hankida omal jõul. Nüüd on meil küllaldaselt mootorveokeid, et kogu pataljoni varustust korraga kaasa võtta. Mehed on rõõmsas meeleolus, sest umbes 50 liitrit piiritust on kah muuseas sattunud saagiks. Keegi tassib pungil kotti turjal — täis esmaklassilist tubakat.

Mitnepäevane rassimine sooporis on mustanud meie pesu, aga sellest murest aitab meid üle ühe pesuauto meie kätte sattumine.

Päev möödub pisitoimetustes ja korraldamistes.

1. septembril 1944.

Möödub tänanegi päev.

Õhtu eel ilmuvad staapi kaks neidu. Patül on parajasti diviisi komandöri juures ning minu ülesandeks on jutulesooivi- jate vastuvõtmine. Üks neist tahab patal- joni koosseisu tulla sanitarina, kuna teine on talle ainult teejuhiks kaasas. Katsun tulijaid veenda, et rinne pole naiste jaoks, kuna meenuvad võrdlused naistest ja leh- madest moraali mõõdupuuna. Neiu aga kinnitab oma hingeõnnistuse juures, et ta on teadlik, mida ta tahab ja teeb ning on veendunud, et suudab kõiki raskusi vap- ralt kanda. Lõpuks otsustan, et meie arst peab ütleva oma sõna.

Arst võtab asja samuti teatava eelarva- misega, kuid ühise eesmärgi saavutamiseks on kõikide eestlaste panus teretunud. Nii saab neiu Hilja Rütlist sanitar. Uus sani- tar ristitakse Jaaniks, kuna meie koos- seisus pole ühtki naist.

Ööpimeduses asub pataljon rännakule, suund õvi II, Kärkna, Lähte kaudu Nu- pule.

2. september 1944.

Tänane päev kujuneb pataljonile nii puhkuse kui ka pidupäevaks. Pärastlõunal tuleb diviisi komandör jagama aumärke. Tervelt 44 II-klassi raudristi tähistavad pataljoni saavutusi möödunud lahisgupe- riioodil. Oma kõnes märgib diviisiüleml, et tal pole senini olnud juhust mitte ühelegi pataljonile samaaegselt nii palju raudriste välja anda. Ühtlasi avaldab headmeelt ja rahulolu, et koostöö esimesest hetkest pea- le suurepäraselt on sobinud.

44 raudristi on tõesti arv, mis paneb mõt- lema, kuid see hinnang on saadud ranga kaotuse korvamiseks. Peaaegu samapalju puuriste said enestele autasuks need, kel polnud liigne ohvriks tuua kodumaa ja rahva eest oma noorust, tulevikku ja elu.

Õhtu eel saabub korraldus pataljoni pai- gunemiseks Mõllatsi rajooni. Hele täiskuu on teevalgustajaks. Esimesena liigub auto- de kolonn. Neile järgneb patül mootor- rattal.

Mõllatsi küla vahele jõudes kuuldu äk- ki lennuki müra. Kolonn peatub ja varjub puisteele puude alla. Ööpommitaja heidab külale mõned pommid. Kaptin Pärilin saab mõlemast jalast raskesti haavata. Samuti on haavatud adjutant vänr. Zeisig, käsun- dusohvitser Alfred Laos ning veel neli meest. Sellega on kogu staap rivist välja löödud.

Vesneri mõisast saadakse haavatuile auto ja nad viiakse kiires korras Vara peasidu- mispunkti, kus ka kohe opereeritakse.

Pataljoni juhtimine tuleb minul üle võt- ta, ehkki reies on veel kild ja haav mä- danemas. Adjutantiks määran 11. komp. rühmaülema vänr. Virksi. Pean edasi oma- le kohale jääma ja katsuma kannatades oma kohuseid täita, kuna mu haiglasse minekul võidakse määrata pataljoniüle-

maks isik, kes ei tunne meie pataljonis valitsevat vaimu ja võiks kahjustada nii koostööd kui ka tulevikukavatsusi.

3. septembril 1944.

Järgmisel päeval liigub pataljon Mõllat-sist Pilka rajooni, kus jääme II armee korpuse reserviks. Kuulume 207. Diviisi piirkonda. Meie pataljoni hinnatakse löögüksuseks, ega asetata sellepärast positsioonile, vaid kavatsetakse kasutada vastu-löökideks võimalike üllatuste puhul.

Tänast päeva võime nimetada ka meie pataljoni voori sünniajaks, kuna lisaks mootorveokeile saame ka kümme-kond hobuveokit. Samuti saabuvad väliköögid. Veel määratakse, kuni majandusala täieliku korraldamiseni, igasse kompaniisse ja pataljoni staapi kogenud veeblid saksa Wehrmacht'i üksusist ning arveametnikud 20. SS-diviisist.

5. september 1944.

Päevad kuluvad askeldustes ja korraldustöödes. Ühelt poolt nõuab parandamist lahinguline külg, kuna selle kõrval mitte-korras majandamine nurinat tekitab. Pataljon on kui kehvast riietusest ja viletsast leivakotiga töömees, kellelt aga täit panust nõutakse. See aga kasutab iga vaba hetke varustuse lappimiseks ja toidu muretsemiseks. Pataljon on kuivanud kokku; esialgsest 600-st on umbes 300 võitlejat välja langenud. Palume täiendust, kuid tingimusega, et saadetakse soome väljaõppe saanud mehed. Seda lubatakse muidugi täita.

6. september 1944.

Tartu ruumis on jällegi põrgu lahti. Meile tuntud 87. Diviis on alustanud rünnakut põhjapoolse Emajõe tunginud vaenlase tagasisurumiseks, selle sillapea likvideerimiseks. Vallutati küll Raadi vallamaja, Meeri küla, Vahi mõisa rajoon, kuid ei saanud vastast välja metsaaladest.

Kesköö paigu saabub korpuse staabist patüüli korraldus praegusest majutuspaigast Meeri külla siirdumiseks, et ühineda hommikuks ettenähtud rünnakut teostavate üksustega. Eesmärgiks hävitada Meeri küla rajoonis sissepiiratud punaväe diviis. Sain korralduse ühenduse võtta seal opereeriva rügemendi ülema major Tümmle-riiga, kes asus Karu talus.

7. september 1944.

Kell 02.00 asume liikvele. Jõuame vahetuumistega päralt. Sõjaplaan tehakse järgmiselt: saksa üksused peavad endiselt valve all Vahi ja Vasula vahelist metsa-

selle kolmest küljest: Maramaa-Vasula kõrts, Vasula kõrts—Vasula mõis, Vasula mõis—Meeri küla, kuna meie pataljon ründab vastast Meeri külast Vasula järve mõlemat kallast pidi üles põhja poole, surudes vastase vastu Amme jõge, kus neid saksa üksused vastu võtavad. Meie pataljanile allutatakse Tartumaa Omakaitse pataljon, umbes 300 meest major Kitsapea juhtimisel. Rünnaku algus kell 07.00.

Meeri külla jõudes aga selgub, et venelased on koidu eel kotist välja murdnud ning pole teada, palju neid seal esemad ongi. Saksa tankist, ülemleitnant, on äärmiselt õnnetu, kuna venelased võtnud tema meestelt Vahi mõisas öösel kolm „Tiigrit“. Seega on Vahi langenud vaenlase kätte. Major Kurg, kellele kuulub nimetatud löik, ning kellega olen vana tuttav, soovib rünnakut suunata põhja suuna asemel lõunasse, s.o. Tartusse.

Kuigi kiusatusele on raske vastu seista, tuleb siiski esimeses järjekorras ülesanne täita. Et omakaitse pataljon pole õigeks ajaks kohale jõudnud, alustame liikumist üksi. Vasula järvest lääne pool liiguvad 9., 10. ja 11. komp., kuna 12. komp. liigub järve idakaldal, saanud ülesandeks seal asuvate vaenlaste hävitamise, kes peasuna eest end kõrvale hoiavad. Omakaitsele jätab maha korralduse täiendavaks maastiku puhastamiseks idapool järve.

Tõsise löömise asemel kujuneb see vaid metsakammimiseks, mis pettumust valmistab. Vastase kaotused on vaid üksikud langenud ja mõned vangilangemised. Seevastu sai aga pataljon ise rohkesti sõjasaaki veokite ja varustuse näol. Erilist headmeelt teeb sidevarustus, mis senini oli täielikult puudunud.

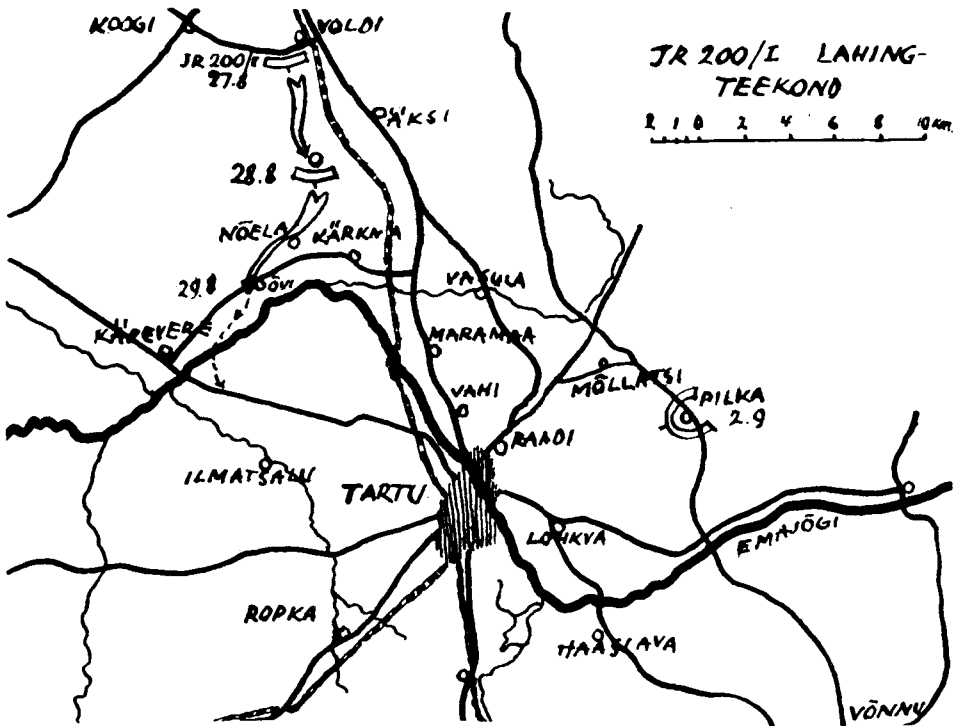
Maastikus aga osutavad jäljed kibedale lahingitegevusele, mis siin eile toimunud. Vasula mõis on täielikult hävitatud. Kõikjal vedelevad soomus- kui ka transportmasinad. Laipugi pole suudetud veel matata.

Pataljon ööbib Haava külas. Siia saabub ka esimene saadetis täiendusest, kokku 100 meest. Meie soovi pole muidugi mitte arvestatud, ühtegi soome väljaõppega meest pole nende seas. Selletõttu ei jagata täiendust ka välja, kuna puudub ühtsus väljaõppes.

8. september 1944.

Maarinne on vaikne. Seda elavam aga õhutegevus.

Õhtul saabubki korraldus asuda Vasula kõrtsist umbes 1 km. idas asuvasse külla,

JR 200/I lahingteekond

kuna vastane koondavat jõude Maramaalt läände, jõe kaldale. Oodatud pealetungi ei järgne. Pataljon kasutab vaba aega relvastuse kui ka voovivaruustuse täiendamiseks, mida on rohkesti langenud meile sõjasaagiks Vahi—Vasula metsas.

9. september 1944.

Siirdume tagasi Pilka rajooni.

3. sept. toimunud vaenutegevuse lõpetamine Soome ja Vene vahel hakkab tegema peamuret Eestis tegutsevaile väeüksusile. Võib pidevalt märgata vastase vägede saabumist lõunast Tartusse, kust neid hõlbus on sillapeasse tõugata.

11. september 1944.

Mind kutsutakse diviisi staapi, kus saan ülesandeks vägivaldse luure teostamise rüütliristi-kandja major Rebase rügemendi lõigus ühe kompanii tugevuse üksusega. Ülesanne antakse vänr. Lahi II kompaniile ja see tuleb sooritada tänasel ööl. Teen ettepaneku rünnakreteke edasilükkamiseks paari päeva võrra, et enne täpse vaatlusega tutvuda vaenlase harjumustega kui ka maastiku iseärasustega. Samuti oleks vajalik aega ka vastavale grupile erioppe andmiseks. Kuid käsuandja on kategooriline, ülesanne tuleb sooritada otsekohe. Tuleb leppida major Rebase kui ka kom-

paniülemate joonistuste ja näpunäidete-ga. Teame, et vaenlane ehitab ja kindlustab end pidevalt. Traattõkked on näha, kuid miiniväljadest pole teateid.

Rünnak otsustatakse sooritada Seugu talude pihta, kuna Männiku talus asuvad reservid ja soomusmasinad eristatakse suur-tükiväe abiga. Otsustatakse anda löök ka-helt küljelt umbes kahe 20-lise grupiga.

12. september 1944.

Lähenedamine toimus hiilides ja roomates vastasele märkamata. Ettevõtte ajas nurja ühe läheneja miinile sattumine. Vastane on ärkvel ja kuulipildujad alustasid lask-mist. Kompaniülem nõudis märgile suur-tükitulud, kuid mürsud lendasid liiga lähed-ale ja otse oma meeste sekka, tekitades kaotusi. Järgmine löök aga tabas märki. Üks gruppidest ründas kiiresti, kuid sattus ka miiniväljale. Nüüd oli vastane täielikult alarmeeritud ja tugev miinipilduja-tuli sundis ründajaid tagasi tõmbuma.

Nii ebaõnnestub meie ettevõtte täielikult. Meil on neli langenut ja mõned haavatud.

13. september 1944.

Samasugune ülesanne tuleb meil soori-tada tänasel ööl. Teostada retk üle Ema-jõe Luunjast pisut Tartu poole oberst-

leutnant Gehrmanni 94. Jv. rügemendi löi-
gus. Ettevalmistuseks ja luureks puudub
aeg ning võimalused. Jõgi tuleb ületada
kummipaadides, milline toiming nõuab eri-
list väljaõpet. Ülesande täitmisele asub
vänr. Undla 10. kompanii.

Jõe ületamine toimus eeskujulikult ning
samuti lähenemine metsani, mille ees asu-
sid traattõkked. Traatide löikamist märkas
vastane ja vastas kuulipildujatulega. Tõ-
kete läbimist üritatakse mitmest paigast,
kuid tulemusteta. Kompaniiülem otsustas
tulelöögiga vastast häirida, et siis tekki-
nud segadust kasutada. Tulelöök oli hea,
ning ründajad pääsesid tõketest läbi, kuid
öö oli kottpime ega osatud liikuda võõras
kaitsesüsteemis. Vastase miinipildujatuli
sundis ründajad tagasi tõmbuma.

Ettevõtte ei täitnud seekordki lootusi.

Meiepoolseid kaotusi polnud.

Neist kahest ebaõnnestunud retkest või-
me järeldada, et 1) pideva vaatluse ja luu-
rega tuleb selgitada vastase eluavaldusi
ning elukombeid; 2) osavõtjaid tuleb nii
valida, et sobiks ülesande täitmiseks kui
ka omavahel, ja 3) tegevus meeskonnale
tagalas nii selgeks õpetada, et neil ei tohiks
üllatusi tekkida maastiku suhtes või tegu-
semisel öösi.

13. ja 14. september 1944.

Meie täiendus, üks ohvitser ja 200 all-
ohvitseri ja sõdurit, tuleb lahingukõlbuli-
kuks koolitada. Meeskond jagatakse ühtla-
selt kompaniide vahel. Erinevate õppeko-
gemuste silumiseks annan kompaniiüle-
maile ülesande täiendusõppuste teostami-
seks, mis haaravad nii rivi- kui ka lahing-
õppe, et lühiajalise SS-koolituse saanud
saaksid vähe aimu soome armee väljaõppe
põhijoontest ja et koostööst põhikoosseis-
uga midagi välja tuleks. Sõdurimaterjal
näib hea olevat. Miinipildujate rühm ras-
kes kompaniis otsustatakse muuta iseseis-
vaks miinipildujate komandoks ja kapt.
Kibena on diviisi poolt määratud selle
ülemaks.

Pidevalt ilmub juurde võitlejaid Keh-
rasse jäetud rügemendi osadest, kes leia-
vad sealse täiendusõppuse mõttetu olevat,
kuna teisalt taas pooliku väljaõppega mehi

rindele saadetakse. Pataljon võtab vanad
kaaslased avatud sülega vastu.

Isegi tankitõrje mehi on seevõrra, et
tekib mõte väikese erikomando moodus-
tamiseks. Relvadeks on vastaselt võetud
vastava kaliibriga suurtükid.

15. september 1944.

Meie pere suureneb jälle ühe naisliikme
võrra. Soomest on pääsenud Eestisse grupp
sõjaväelasi, kel varem selleks võimalusi
polnud. Nende hulgas on ka neu Ink, kes
meile vana relvaõena Soomest tuntud, kus
ta töötas lotana. Vana kaasvõitleja võe-
takse rõõmuga vastu ja talle antakse ni-
meks sõdur Jüri. Seega on meil nüüd kaks
naissõdurit, Jaan ja Jüri.

Suurtükiväeline tegevus vastaspoolel on
elavam. Vastane laseb sisse uusi märke.
On tunda vaatamata praegusele rahulik-
kusele tormieelseid tunnuseid.

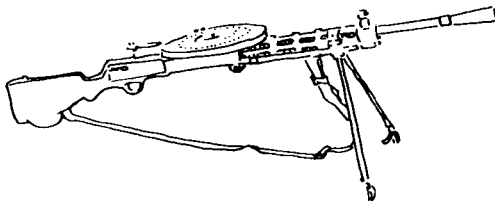
Pataljoni külastab major Madise kind-
ralinspektuurist, kes annab mõista, et läh-
emas tulevikus on oodata vastase tege-
vuse aktiivsemaks muutumist. Kõigist ni-
metatud asjaoludest järeldusi tehes haka-
takse teravamalt jälgima pataljonis esine-
vaid puudusi, et veel parandada ja kor-
raldada, mis teha annab.

Saabub kurb sõnum kapt. Pärlini sur-
mast pommitamisel saadud haavadesse.
Meenub kui seisime Hangö sadamasillal,
enne laeva väljumist, ta vist aimas siis
juba oma saatust ette, kui sillale astudes
ütles: „Hüva, ma ohverdan end kodumaa
eest.“

16. september 1944.

Täna maetakse relvavend kapt. Pärlin.
Talle korraldatakse riiklikud matused Tal-
linnas. Pataljonist läks Tallinna nelja-me-
heline meeskond, juhiks vänr. Lahi.

Ühtlasi annan Lahile ülesande, tuua ene-
sega kaasa teatav arv soome armees väl-
jaõppe saanud ohvitseri, kes asuvad Kloog-
gal, ja mehi Kehrast. Viimaseid nii palju
kui iganes võimalik, sest tahame pataljo-
nisti teha eeskujuliku väeosa, kellele eesti
rahvas võib uhke olla ning keda ajaloo-
raamatud oma veergudel ei unusta mär-
kimata.

TEISE PATALJONIGA KEHRAS

Nii mõnelegi lootusele, mida kahtluste ja umbusu kiuste olime hellitanud, tehti juba esimesil päevil päale kodumaale saabumist lühike lõpp. Rügement paigutati esialgu Männikule, kuhu jäime mõneks päevaks — ootama sündmuste edaspidist arengut. Rongisõidul Paldiskist Nõmmele, Nõmme raudteejaamas ja lühimatka vältel Nõmmelt Männikule olime saanud elanikkonna poolt erakordselt sooja vastuvõtu osaliseks. See tõstis tuju. Kui kellelgi oligi püsinud kahtluseiva südamesopis, mis kodurahvas meist arvab või kuidas meisse suhtub, siis oli see nüüd kadunud. Meid oodati. Rohkemgi — paljud ootasid meilt imet. On mõnel pool väidetud, et õige sõdalane, niisugune kes teab milles asi seisab, ei tükkiwat uisapäisa rindele. Kui nii, siis moodustasime noil päevil erandi. Olu korra raskust, kui mitte ütelda lootusetust, teadis — või vähemalt aimas iga mees. Kuna aga olime vabatahtlikult koju tagasi tulnud — ja selle kohta pole põhjust kahtepidi arvamusteks — siis oli ainsaks mõeldavaks edaspidiseks tegevussuunaks aktiivne osavõtt võitlusest. Võib-olla sünnib siiski ime. Midagi selletaolist, nagu Marne'i juures esimeses maailmasõjas või Kehra all Vabadussõjas.

Männikul selgus aga peagi, et rindele minek tervikliku rügemendina jääb vaid unistuseks. Meile olukorda selgitama saadetud eriväeosade mundrit kandvaill kõrgematelt ohvitseridelt (kellest nii mõnigi ülesrivistatud rügemendile kõne pidas) kuulsime küll, et meie patud olevat suuremeelselt andestatud. Meil olevat võimalus kõike heaks teha, kui edaspidi võitleme vahvasti käsi-käes „suure sõbra ja liitlasega“, kes Euroopat hukatuse eest kaitsvat. Aga tervikuna rindele minekuks polevat meie rügement kõlbulik! Vaid esimene pataljon vastavat nõuetele. Ülejäänud lähevad tagavara-üksusisse väljaõppele. Nagu peagi selgus, ohvitserkond omaette ja teised sõdalased omaette. Et oleks lõpp separatismivaimu säilituspüüetele.

Esimesele pataljonile määrati ülemused meie oma juhtkonna hulgast. Kompaniide ülemad loobiti poiste poolt hõisete saatel õhku. Kaptenist, kes tegutsenud rügemendi ülemana, sai esimese pataljoni ülem. Need ohvitserid, kes esimese pataljoni koosseisu ei kuulunud, saadeti suures ena-

muses Kloogale — uute oludega tutvuma, või kui moodsamat väljendust kasutada, ilmselt „ajusid pesema“.

Et esimesel pataljonil rohkem lahingkoogenusi oli kui teistel, seda teadsime kõik. Aga selge oli ka, et niisugune killustamine polnud ette võetud lihtsalt selleks, et osa meeste „puudulikku väljaõpet“ täiendada. Soomes olime kõik saanud oma jao „mahvi“. Paljud olid saanud eriväljaõppe alljuhtidena, sidemeestena, pioneeridena. Kõik olime olnud rindel, kuigi osa vaid suhteliselt vaikeses lõigus. Tegemist oli ilmselt soomepoiste vaimu teadliku välja juurimiskatsega. See tegi südame täis ja niele kurvaks. Mis uue kodumaa loojad me niimoodi enam oleme — killustatuna teiste üksuste vahel.

— — —

Istusime kaubavagunis ja loksusime Kehra suunas õige segaste tunnetega. Ära lõhkusid, saadanad, meie rügemendi! Õigus ta ju oli — rügement polnud enamgi palju koos olnud, välja arvatud paar viimast suhteliselt vaikset nädalat. Aga nüüd kodumaale saabudes oli kokkukuuluvustune järsku kasvanud ülitugevaks. Ühes koos ehk saab midagigi teha. Aga niimoodi killustatult? Kurat võtaks seda asja! Tartu on läinud, Narva on läinud, aga meie läheme „kämpude“ põidla all pikali! ja püsti! tegema. Kuuldusi, jah kuuldusi oli ju igasuguseid. Kõik eesti väeosad koondatavat ühe keskuse alla ja siis polevat enam nii tähtis, kes just kus rügemendis on.

„No nii rumal kämpu küll ei ole,“ arvas keegi vanem mees, kes oma jutu järele teeninud soomusrongide rügemendis. „Neid lolle on enamgi nähtud, kes usuvad, et sakslased — nii hea südame poolest — meile eesti riiki või eesti sõjaväge hakkavad tegema!“

„Noh, aga eks see ole nende oma huvides meid nii kasutada, et sellest rindel kõige rohkem kasu on,“ arvas keegi teine. „Ja koos on rügemendist ikka rohkem abi kui sedaviisi jupikaupa.“

„Jaa, tead, aga koos hakkame ise vabariiki tegema ja saadame kämpud pikalt,“ irtitas keegi kolmas niisuguse häälega, et võimatu oli öelda, kas öeldu oli mõeldud naljana või tõena. „Egas kämpu loll ole! Kämpu teab küll!“

Nagu enamasti, läks tõsiselt alanud jutt

peagi üle lõõpimiseks. Mis sa ikka arutad, kui pole teada mis ja kuidas. Kui asi ülemäära vastu kopsu läheb, võib-olla tuleb uuesti tasa-pisi omapead plaane teha ja omapead astumagi hakata. Sai otsustatud, et läheme koju tagasi, sest seal on häda suur. Pered on kodus ja kuidas me siis nüüd siin Soomes niisama . . . Aga kui kämbud ülearu nõökima hakkavad — korrat . . . !

Hilisõhtul jõudsimme Kehra raudteejaama. Esimese pataljoni vagunid haagiti lahiti. Need veeresid peagi edasi Tapa ja Tartu suunas. Ülejäänud üksused laaditi maha ning need jõudsid umbes tunniajalise marsi järele majutuspaika. Ulualusteks olid palja maa peale ehitatud telgikujulised laudadest hütid. Umbes niisugused nagu kartulikoobaste katused. Katusealuse keskel oli auk ja augu keskel raudahi. Ümberringi mullane lavats magamiseks. Jahedapoolle on selline küljealune septembrikuu ööl. Sinelist ei jatku kuidagi nii alla kui peale. Ahju võis küll kütta hõõguma, aga maapind sellest soojaks ometi ei läinud. Nii et altpoolt külmetas ja ülalt-poolt küpsetas. Aga egas kõike head saa nõuda. Magasime ju nüüd sõna vahetus mõttes kodumaa pinnal.

Järgmisel päeval aeti terve pataljoni, samuti sidekompanii ja teised eriuksused, kes teise pataljoni juurde olid jäetud, maailmatu pikka rivisse. Kuidas ja kuhu keegi just juhtus, ilma vahedeta rühmade või kompaniide vahel. Korraldajaiks ja kamandajaiks oli „eesti leegioni“ tunnuseid kandvad ohvitserid, alljuhid ja kapralid, kes meile ette nähtud väljaõpetajaiks. Poiste hulgas oli õiendamist, edasi-tagasi jooksmist ja sagimist. Kus, kurat, on koro-horo, kus kolmas kompanii, kus sähkö? Egas sedaviisi saa kõike segi ajada . . . ! Suu kästi pidada ja rivisse astuda. Kui lõpuks vaikus valitses, marssis punutud hõbepaguneid kandev sakslane rivi eest mööda ja jagas pika meestejoru nelja ühepikkusesse juppi: „esimene võitluskompanii, teine võitluskompanii, kolmas võitluskompanii . . .“ Iga kompanii sai eestlasest ülemuse, teadagi mitte meie oma meeste hulgast, vaid sihukese hõbepagunitega asjamehe. Rühma- ja jaoulemajaks määrati leegionäridest alljuhid ja kapralid.

Seegi asi oli siis nüüd lõplikult otsustatud. Lõhutatud polnud mitte ainult meie rügement, vaid ka teine pataljon ja eriväeosad.

Kui me oma uue jaoulemaga — kelleks oli Narva Pataljoni erimärki ja raudristi kandev ülemkapral — hüiti juurde tagasi jõudsimme, oli mõnegi mehe esimeseks impulsiks „kuradi kämbule“ tuupi teha. Või terve see asi sooja kohta saata ning ära koju minna. Pere üles otsida ja kui vaja, jalamaid uut paati hakata otsima. Marsil hüiti poole oli kapral püüdnud vanast harjumusest saksa keeles lugeda: üks, kaks, üks, kaks . . .

„Ära saatanas lõrise!“ tuli rivist. Kapral, suhteliselt noor pois, jäigi meie üllatuseks vaht. Mõttes võib-olla, et mine tea neid väejooksikuid ja kõrilõikajaid, püüame esialgu tasa ja targu.

Hüiti juurde jõudnud, alustas päris mõistlikku juttu. Päris, kas oleme rindel olnud ja kus kohas. Rääkisime ära, et Karjalas. Seda jah, et kui kämbud ülearu nõögivad, siis, tead . . . ! Poiss kuulas päris huviga. Päris soome sõjaväe kombeid ja käsklusi. Imestas, et ah terve rügemendiga ikka tulite, oma lipp ja puha! „Teil võib siis süda kämbude peale s . . . a moodi täis olla küll. Need raisad teevad ju ikka oma moodi. Aga tead, rindel pole muud kui konts ja varvas! Kui meie oma poisse poleks olnud . . .“ Sellest poisist sai päris hea semu ja sõbergi. Oli ju klaar, et ta oli niisuguse ameti peale määratud. Noh, kui on mõistlik mees . . .

Ka teiste alljuhtidega kujunes päris asjalik vahekord. Olid lõpeks omad poisid, keda segased ajad paisanud Jäägrirügemendi asemel Eesti Leegioni. Vahekorrad kujunesid selliseks, nagu igas sõjaväes: on räbalaid ülemusi, on ka teisi. Kõik olime mures rinnete pärast. Keegi ei usaldanud sakslasi. Omal maal olime, ja ühises hädas. Polnud leegionäridelgi soovi nimelt meid eriti nõökida. Lõpeks — ikkagi hulk mehi jälle juures. Mõistusega võis ju arvata, et lõpp on lähedal, aga ometi ei uskunud keegi seda päris tõsiselt. Igat meest on nüüd vaja.

Uued kompaniide ülemad suhtusid meisse pärast algset väikest võõrastamist samuti õige soodsalt. Nende hulgas oli kapten, kes Narva rindel võidelnud, aga kuulu järgi sakslastega vastuollu sattunud ja selle eest tagalasse saadetud. Kas see lugu just tõele vastas või mitte, aga vastastikuse usalduse loomisele aitas see kindlasti kaasa. (Mees oli hiljem jälle rindel pataljoni-ülemaks ja jäi lõpeks Tshhehis kadunuks.) Ühe teise kompanii ülemaks oli endine Kaitseliidu ohvitser, kes peale meie loo

ärakuulamist asjast nii vaimustusse sattus, et iga hinna eest tahtis nimelt soomepoiste kompaniiülemana rindele minna. Sattus aga sakslastega mõne aja pärast vastuollu ja saadeti meie juurest ära. Veidi erineva hoiakuga oli hiljuti eriväeosade sõjakooli lõpetanud noor leitnant. Uhke oma väljaõppele ja kõigele, mis sellega kaasas käis. Teda ärritas hirmsasti poiste sissejuurdunud harjumus ülemusi härradeks nimetada. Juba esimesel päeval, kui keegi „härra leitnandile“ midagi rivi ees ette kandis, pöörutas see tülgastusega:

„Eesti Diviisis ei ole härrasid!“

„Just nii, härra ober-unter-turm-vüürär . . .“

„Mis ma just ütlesin!?“

„Just nii, just nii, härra . . . , ei teie ei ole härra, just nii, ei ole mingi härra, leegionis ei ole ühtki härrat, just nii!“

„Punaarmee kah ei ole,“ kostis keegi rivist.

„Kes seda ütles, ah, kes ütles, jalamaid rivi ette!“

Ette keegi ei astunud. Tegime paar korra pikali! ja püsti! ja siis puu otsas laulu. Köster kündis . . .

Ometi, ka see mees võttis meid kui enam-vähem õigeid inimesi. Meie rühmas oli reamees, kes temaga koos sõjaasjandust oli õppinud, aga hiljem Soome putkas. Nüüd oli üks „turm-vüürär“, teine reamees.

„M-le on kõvera tähe polk pähe hakanud,“ arvas see. „Ega ta muidu nii s . . t mees polegi. Ainult pea ei jaga.“

Kui eestlastest leegionäridega teatav vastastikune mõistmine tekkis, siis sakslasest pataljoniülema oli hoopis teisest puust. Ta nagu taipas, et mehed on jonnitais ja et see eestlastest leegionäridelegi külge tikkus hakkama. S. oli üks neist sakslastest, kes eesti leegionis karjääri oli teinud. Eesti leegioni vaimu õnestamine — sakslase mõõdupuu kohaselt, kes eriväeosade punutud paguneid kandis — oli teadagi rängaks kuriteoks.

Juba paari esimese päeva jooksul tegi uus pat.-ül. meile klaariks, mille eest tema arusaamise järele võitlust peeti. Juht, rahvas ja isamaa! Teadagi, missugune rahvas ja isamaa. Meie, soomepoised, oleme väejooksikud, kes juhti ja saksa rahvast ei usaldanud, vaid oma saatuse tahtsid siduda Soome külge.

„Aga näete nüüd,“ mõirgas ta rivi ees, „soomlased on reeturid! Teiegi olete reeturid! Aga juht oma suuremeelsuses on

teile andestanud. Nüüd ootame teilt tegusid! Eesti tulevikust oleneb saksa rahva tulevik . . . verflucht! . . . Saksa tulevikust Eesti tulevik! Laiali minna!“

Pataljoniülema ja näputäie teiste sakslaste arvele need nõökimised peamiselt pandigi, mis meile lähemate nädalate jooksul osaks said. Juba Männikul olime loovutanud hallid kuued. Nüüd eraldasid meid saksa soldatitend vaid veel hallid püksid ja soome saapad. Juba kaugelt võis pükstest ära tunda, kes oma mees, kes mitte. Sakslasile see sugugi ei meeldinud ja ühel ilusal päeval kamandati meid pataljoni lao juurde pükse vahetama. Hallide pükste asemele jagati välja saksa sõjaväe rohelisi ja mereväe kriitvalgeid treeningpükse! Varustus oli kolmanda riigi relvastatud jõududes ilmselt otsakorral. Teatav hea külg oli ju ka valgetel pükstel, nendegi järgi tundis ära oma mehi, aga õhtul linna oli ometi imelik minna sihukeses garderoobis: nagu pagariselli käest laenatud.

Kui järg saabaste kätte tuli, olime paremini ette valmistatud. Enne Soomest lahkumist olid mitmedki mehed saanud endale muretseda päris viisakad säärrikud. Saksa toobrite kõrval (millel sõdurikeeles niisugune nimi, mis ei kannata kirjanemist) olid meie säärrikud õige elegantised. Sakslasist staabimehed viskasid neile varjamatult silma. Meile aga öeldi ühel ilusal päeval, et Soome riik nõuab oma säärrikuid tagasi! Seda juttu oli raske uskuda. Relvad, jah, olime ju andnud ära, ning isegi seljakotid. Aga et mehud nüüd säärrikuid tagasi nõuavad . . . ? Või kui nii, siis oleme ikkagi Soomes sõdinud ja peame selle eest säärrikud endale! Pealegi — sakslasi vahemeestena niikuini ei saa usaldada.

Õhtul enne saabaste vahetamist oli üle poole laagri hüppes. Käidi talust tallu ja pakuti maameestele säärrikuid — ükskõik mis vanade saabaste vastu. Ja kui saapavahetamine käes, sai „Kammerwart“ säärrikute asemel hunniku vanu töösaapaid. Lärmas alul ja nõudis näha, kus on saabastes nõuetav „SA“ märk (Soome Armee). Needki olid olemas, suure nõelaga tikitud tähed, üks auguke teise kõrval. „Verfluchtes Gesindel! Überall nur noch Verrat!“

Keegi olevat pakkunud pastlaidki ja saadetud selle eest kartsa. Too on aga kuulujutt, mille kohta pole tõendeid.

— — —

Rünnaku ettevalmistus kahuritulega

Kuigi saabaste jant ja palju muudki võiks nüüd tagantjärele jutustades jätta mulje nagu oleks too aeg olnud omamoodi muretu ja täidetud vaid tühja jandiga, polnud see ometi nii. Mahv oli kõva. Hommikust õhtuni roomasime, hüppasime ja õppisime tundma kuulipildujat number 42, mis laskis üle kümne paugu sekundis. Meeleolu oli kummaline segu ülevusest ja meeleheitest. Kõigele vaatamata oli hea olla kodumaal. Aga uudised olid meeleheitele ajavad.

Alul olid tulnud teated esimese pataljoni võitudest. Nüüd, nüüd võtavad Tartu tagasi! Aga ei võetud. Saabus teade pataljoniülema surmast. Siis ülirasketest võitlustest ja kaotustest. Uudiste saamine läks päev-päevalt raskemaks, teated ise lootusetumaks. „Meie kaptenist“, tollest, kes Soome maha jäi ja kellega eriti just teise pataljoni meestel oli suur kokkukuuluvustunne, polnud enamusel poistest mingeid kindlaid teated. Kõneldi, ta olevat siiski Eestis olnud ja olukorda lootusetuks hinnanud. Kindlasti ei teadnud keegi. Oleks keegigi, keda tõesti usaldada! Pataljoni read hakkasid hõrenema. Mitte just massiliselt, aga ometi. Ühed läksid rinnet ja teist pataljoni otsima. Teised koju. Kolmandad metsa. Neljandad uut paati otsima. Saadana kämbud! Olgu see püramine kord neid usaldada! Pataljoniülemläks päevast päeva tooremaks. Ähvardas mahalaskmisega ja teiste hirmsate asjadega.

Ühel esmaspäeva pealelõunal kamandati

kogu pataljoni täies varustuses paigale. Seljakotid, püssid, tääk, gaasimask, leivakott, „katelokk“, veepudel, padrunitaskud, labidas või kirves, ja igal teisel mehel kas kuulipilduja või lindikastid. Jagati välja lahinglaskemoon ja esmaabi pakikesed. Sihukest koormaesli laadungit me soome sõjaväes polnud harjunud kandma. Kui terve selle tráni, või „klamotid“, nagu seda nüüd nimetati, selga ladusid, võttis esimesel hetkel põlved nõrgaks. Arutasime, et noh, kaugele sedaviisi jõuaks marssida. Kes arvas kümme kilomeetrit, kes viisteist. Kuhu just minek, sellest polnud kellelgi aimu. Räägiti rindest. Või uuest väljaõppelaagrist Pärnus. Noh, Pärnusse sellise kolikoormaga ühes jutis küll ei marsi!

Nagu selgus, oli matk pikem kui viisteist kilomeetrit, aga ometi mitte Pärnusse. Jäägrirügemendi teine pataljon — või mis sellest järel — marssis tollel ööl paesse raiutud kaevikusse Tallinna ees. Umbes sinna, kus Tasuja kord mõõka olevat keerutanud. Pidime moodustama Tallinna viimase kaitseliini. Paari joobunud päeva jooksul, kui pealinna lehvisid jälle meie omad lipud, uskusime kõigi kiuste ikka veel imesse. Sündmuse keerises sattusime paratamatusse vastuollu sakslasiga, kes püüdsid läbi viia „põletatud ja purustatud“ maa strateegiat. Selle eest lubas pataljoni üleml, „kui kord jälle jalule on seatud“ meid viimse meheni sõjakohtu alla anda. Aga see on juba uus lugu. Kehra peatükk oli lõppenud.

H-i.

KAS MÄLETAD, KAKSKÜMMEND AASTAT TAGASI?

Suur hulk meie üksuse vabatahtlike veetis möödunud jõulupühade ajal hubaseid tunde ümbruskonna soome taludes. Väikseks tänutäheks südamliku vastuvõtu ning kostitamise eest pakkusid meie sõjamehed kolmekuningapäeval küllakutsuja-tele ja lotadele sõnalis-muusikalise **peoõhtu**. Ettekandeid — popurrii rivilauludest keelpillide kvarteti saatel, koorilaulu, deklamatsioone, klaveri-, akordioni-, laulu-, viiuli- ja pikolosoosid, jne. — kroonis üle ootuste hea menu. Et üritus aitas tõhusalt kaasa ka sidemete tihendamiseks kohaliku elanikkonnaga, tõendab siinse Kaitseliidu (SK) ja Relvavendade poolt hiljem läkitatud ringkiri, mis tõlkes kõlab järgmiselt:

„Täname eestlasi relvavendi näärniku 6. päeval toimunud piduõhtu korraldamise ja meile osutatud sõpruse eest.

Nüüdsel väikerahvastele saatuslikul ajal mõistame hästi neid raskusi, mida eesti noorsugu on pidanud kandma, jättes maha oma kodumaa ja asetades oma elu otsustaval hetkel vaekausile, et relv käes valmistuda kaitsema neid õigusi ja väärtusi, mis kuuluvad väikestelegi rahvastele.

Meie soovime eesti väiksele ja paljukannatanud rahvale õnnelikku ja helget tulevikku ja loodame, et need noorurid, kes on oma sünnimaa vabaduse eest läinud sõjateele, saaksid otsustavalt mõjutada oma maa saatuse käiku ning näha Eesti uue vabaduspäeva koitu. Loodame, et me kõik

varsti saame näha eesti rahvast vabana ja õnnelikuna teiste rahvaste peres.

Elagu eesti noorsugu ja selle tulevik!“

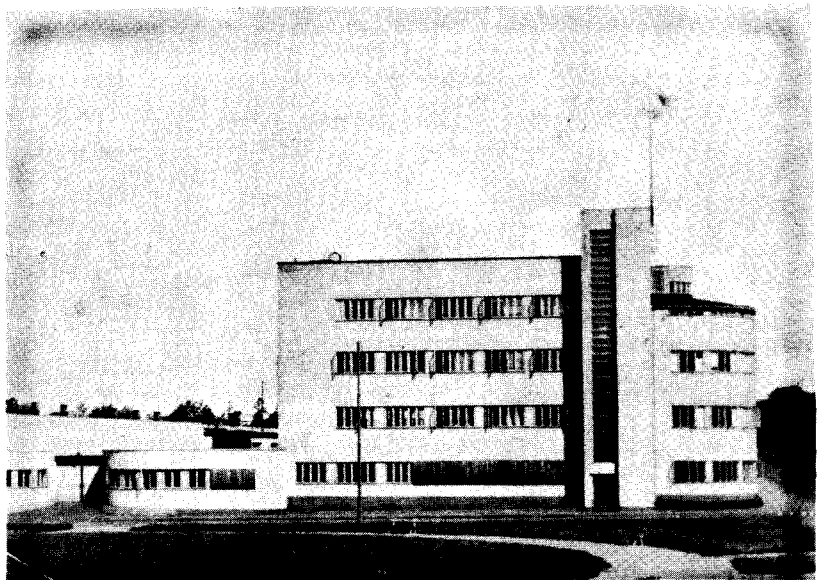
30. jaanuaril korraldasid ümbruskonna lotad koostöös SK-ga külalisõhtu eesti vabatahtlikele. Kava sisaldas deklamatsioone, soolosid, duette, reipaid rahvatantse ja ühislaulu. Segakoori ettekandest kütkestas tähelepanu eesti rahvaviisi „Nagu pääsu päevalindu“. Hea tuju lõi revüü „Nainen kautta aikojen“ leidlikult valitud kostüümide ja tüüpidega. Meeldiv oli kuulda ka soomlastest kõnelejate eestikeelseid sõnavõtte. Vaheajal serveeriti korviketta saiakestega.

Nädal hiljem külastasid lotad sama eeskavaga ka kaugemal asuvaid üksusi.

Soome rindel võitlevad eesti vabatahtlikud pühitsesid 1944. a. 24. veebruari täie väarikusega. Soome väejuhatuse aitas omalt poolt tõhusalt kaasa, et anda eesti iseseisvusepäevale eestlaste väeüksustes suure püha ilmet. Eesti sõjamehed said sel päeval pühadetoitu, mis ületas isegi jõuluroad.

Rindelõigu vahetus tagalas korraldati 24. veebruaril pidulik aktus, millest võttis osa mitusada eesti rindemeest. Aktus algas jäägrimarsi helidega, mille järele diviisi ülem avas aktuse ja luges ette rindelõigu komandeeriva kindrali tervituse eesti vabatahtlikele, milles tunnustavalt kõneldi eesti sõjameeste tegevusest rindel. Järgne-

Autotankirügemendi hooned Helsingis, mis oli neile eesti meestele, kes mõõga valisid, esimeseks majutuspaigaks.

sid tervituskõned rügemendi ja pataljoni ülematelt. Aktusekõne pidas alik. I. Tõr-maküla.

Puudutades eesti rahva võitlust oma va-baduse eest sajandite jooksul, mainis kõ-neleja, et meie, praegused eesti noored, oleme selle päikesest-särava ajajärgu lap-sed, millest meie esivanemad unistasid ja mille eest nad valasid oma verd. Ta mär-kis: „Kui meie, eesti sõjamehed, Soome lahe lõunakaldal paatidele astusime ja põhja suunas välja söitsime, siis ei olnud ka meil mingit kindlustust selle kohta, mis tulevik toob. Meie teekond põhja poo-le pole meie isiklik seiklus, vaid selle oleme ette võtnud oma isamaa tuleviku pärast.“

Peatudes meie igapäevaste kohuste juu-res, toonitas kõneleja, et meie ülesanne pole tavaline, igapäevane ülesanne, vaid see on erakordne ülesanne. Seepärast nõuab praegune aeg meilt erakordseid võimeid, nõuab erakordset tahtejõudu, era-kordset võitlusvaimu ja erakordset mee-lekindlust.

„Nüüd on jälle aeg kätte jõudnud, kus kõik muud tarkused ja kunstid tahaplaa-nile jäävad ja kõige tähtsamaks see ku-juneh, et oskaksime hästi granaati heita ja muid relvi käsitada. Eesti mehed peavad nüüd mõistma, et otsustav tund on saabum-as, milleks peame olema valmis.“

„Täna, 24. veebruaril, vaatab isamaa meie ridu siin Soomes ja küsib meilt iga-ühelt: „Eesti sõjamees, kas oled kindel?“ Ei meil pole temale teist vastust ütelda kui: „Kindel lõpuni,“ lõpetas kõneleja.

Deklamatsiooniga esines vänrikki Rebas ja lauluettekannetega alik. Klaassen; stm.

Sari ja stm. Rumvolt, stm. Kallo ja stm. Rooman esitasid Ahase ja Käsperi stseeni Kivikase näidendist „Nimed marmortahv-lil“. Rügemendi ülem toimetas pidulikult aumärkide jagamise ja ülendused. Aktus lõppes eesti hümniga.

Üksus 7540:s toimus kodumaa 26. ise-seisvuse aastapäeva tähistamine piduliku aktusega kohalikus SK-majas. Aktus algas avamänguga, mille järele pidas sot.virk. T. Mäkinen avakõne. Kõneleja oma sõnavõ-tus puudutas somesugu rahvaste kooselu ja eraldumist ning käsitles Eesti iseseis-vuseaegseid saavutusi majanduslikul ja kultuurilisel alal.

Avakõne järele esitas kvartett kclm lauluettekannet, millele järgnesid stm. Korsi viiuli-, alik. Härmilaulu- ja stm. Koemetsa klaverisoolod ning kers. Austa deklamatsioon.

Aktusekõne pidas sot.virk. K. Kadak, kes käsitles iseseisvuseaja tähtsust eesti arenguloos ja elus. Tuletades meelde Eesti riigi loomissündmusi ja rahva rasket võit-lust tugevajõuliste vaenlaste vastu, võr-reldes sellega kodumaa praegust tõsist olukorda. Edasi peatus ta pikemalt presi-dent K. Pätsi elutöö juures, kelle 70. sünnipäeva võime pühitseda koos Eesti 26. ise-seisvuse aastapäevaga. Käsitledes soome armees teenivate eesti vabatahtlike üles-andeid Eesti iseseisvuse taastamisel, tea-tas kõneleja, et meil on täna tähistada ka kolmas sündmus, kuna eesti vabataht-likud moodustavad nüüd oma üksuse. See-ga oleme saanud Soomes sepikoja, kus võime valmistada omale Kalevipoja mõõ-ga kodumaa kaitseks.

Soome mereväes teenijad E. V. aastapäeva paraadil Turus

26. märtsil korraldati väeosa patrull-suusavõistlused. Pildil üks osavõtja rühikalt ülesmäge minekul.

Järgnevalt esitas koor stm. Adari juhatusel koorilaule, mille lõppedes tõi kohalike lotade piirkonna esinaine tervitusi ümbruskonna organisatsioonide poolt. Kers. Austa lõppsona järele lõppes aktus eesti hümniga.

Iseseisvuse aastapäeva õhtul toimus kaugemal asuvas üksuses sama eeskavaga aktus ning mõnes üksuses korraldati omavahelisi koosviibimisi.

Mereväes teenivatele eesti vabatahtlikele kujunes Eesti Vabariigi 26. iseseisvuse aastapäev pidulikuks ja meeldejäävaks sündmuseks. Päeva tähistamist alustati väli-jumalateenistusega, millele järgnes väeosa paraad. Pidustuste keskseks sündmuseks kujunes aktus, kus peokõne pidas Eesti Büroo juhataja mag. E. Laid.

Aktuse kavas esitati meeskvarteti ja soololaule ning esineti päevakohaste sõnavõttudega. Aktuse õnnestunud kordaminekuks aitasid kaasa orkestri-ettekanded ja isamaalised ühislaulud. Aktus lõpetati eesti rahvushümniga.

Õhtul korraldati ühine kohvi ja pidusöök.

Ülemjuhataja nimel ja volitusel annetati 24. 02. 44 Soome armees teenivatele eestlastele 1941—1944 sõjaväes osutatud teenete eest 2. liigi vabadusmedalid seitsmele vabatahtlikule.

12. 03. 44 korraldatud suusavõistlusel, millest võttis osa 20 võistlejat, tulid kohjadele ja said auhinnad stm. Helmut Meyer — 50.40; Lembit Kalm — 55.48 ja Arnold Viru — 56.10.

Edasi kujunesid tagajärjed: stm. R. Tikerpuu — 56.49; stm. A. Kivirahk — 57.40; stm. E. Leiusalu — 59.02; stm. V. Preiman — 59.32 ja alik. V. Neemeste — 59.42.

Suusavõistluse head kordaminekut takistas sula lumi.

Väeosa patrull-suusavõistlusel, mis korraldati 26. märtsil ja millest osa võtsid soomlastest ja eestlastest meeskonnad, kujunesid individuaalsed tagajärjed järgmisteks:

1. Kers. Porali (S.) — 172,5 punkti, 2. luutn. Lehtonen (S.) — 159 p., 3. vabat. Mussak (E.) — 153,5 p., 4. Kers. Patjas (S.) — 138 p., 5. vabat. Võrk (E.) — 131 p., 6. alik. Tarto (E.) — 131 p., 7. stm. Peepre —

Kvartett, kelle esitusel esmakordselt kostis populaarseks saanud „Teid me tervitame . . .“

130 p., 8. luutn. Tanninen (S.) — 125 p., 9. stm. Tamme (E.) — 124 p., 10. ülik. Yli-
raasakka (S.) — 119 p., 11. stm. Eha (E.)
— 117 p., 12. vabat. Eismaa — 117 p.,
14. vänr. Tarto — 111 p., ja 15. stm. Rätsep
— 110 p.

Võistlusel kümnele paremaks osutunud eestlasele jaotati auhindadeks väärtusliku kirjandust, mille üleandmist teostas üksuse ülem.

Kevadpühadel korraldati kõigis allüksustes omavahelisi koosviibimisi, kus esitati laulu-, muusika- ja sõnalisettekandeid. Koosviibimisel esines ka äsjaloodud väeosa keelpillide orkester, mille muretsemine sai võimalikuks Lotta-Svärdi keskjuhatause lahkkel kaasabil, kelle poolt meile kingiti 8-instrumentiline keelpillide komplekt.

Pidulikumaks kujunes esimese püha õhtul kohalikus SK-majas korraldatud koosviibimine, millest võttis osa ka soomlastest ja eestlastest juhtkond eesotsas väeosa ülemaga.

Mitmekesiseid ettekandeid sisustas ka üksuse lauluansambel, kes muuhulgas esitas kaks algupärast laulu. Esiettekandele tulid stm. A. K. „Tõusva maleva laul“, millele viisi on loonud stm. O. J. ning stm. Stafenau marss „Põhjamaa pojad“.

„Tõusva maleva laulu“ olid autorid pühendanud väeosa ülemale, kellele anti üle vastav auaadress. Pühenduses oli rõhutatud väeosaülemale suuri teeneid eesti vabatahtlike väljaõpetamisel soome armee ridades, millel oluline tähtsus ühises võitluses meie vaenlase vastu.

Stm. Stafenau „Põhjamaa pojad“ oli pühendatud kapten T-le ja selle kandis ette stm. Rumvolt ansambli saatel. Mõlemad uudisettekanded leidsid kuulajate poolt sooja vastuvõtu.

Teisel kevadpühäl külastasid ühte allüksust Kouvuola Leninki ja Kariste Oy esindajad prl. Vartiainen ja hr. Koponen, andes kingitusena eesti vabatahtlike väeosale üle väärtusliku kontsertbajaani. Külaliste vastuvõtuks korraldatud lihavõttekoosviibimisest võttis osa ka väeosa ülem ja ohvitseri koos abikaasadega. Mitmekesise sisuga ettekanded kujunesid meeleolukaiks.

Eesti sõdurite poolt korraldati laupäeval, 22. apr. ümbruskonna elanikele kohalikus SK-majas kireva eeskavaga ettekannete õhtu, millest sissetulek oli määratud eesti vabatahtlike toetusfondi abistamiseks.

Saali täis publikut suhtus ettekannetesse hästi.

21. 5. 44 (Soome sangaritepäev) möödus vaikus mälestuspäevana kõigis vabatahtlike üksustes. Suurejoonelisemalt tähistati päeva kahes üksuses.

Ühes neist alustati sangaritepäeva pühitsemist kohalikul kangelaskalmistul, kus esinesid laulukoor ja orkester. Järgnes väljumalateenistus üksuse õppeväljakul, mille järele üksuse komentaja oma kõnes rõhutas, et koos sangaritena langenud soomlastega mäletame me sel päeval ka eestlasi. Komentaja kõnele järgnes jumalateenistusest osavõtnud üksuste möödamarss.

Teine üksus kogunes õhtupoolikul põliste mändide varjus asuvasse vabaõhuteatrisse. Koosviibimine algas puhkpillide orkestri esitatu leinamarsiga. Päevale pühendatud vaimulikule kõnele järgnenud koraal lõppes sõnadega — . . . Sa juhi me rahvas ja maa, õiguse pühale maale. Ylik. L Holmberg deklameeris „Isa langenud Syväril“ ja „Sõduri tervitus Soome lipule“. Viimane kujunes võitluse jatka-

mistöötuseks lahkunud relvavendadele. Meeskoor esitas Tüرنpuu „Troosti“ ja „Mu Eestimaa“ ning Klementi „Rahu kaeban“. Korp. Noorkukk oma kõnes toonitas mõlema vennasrahva manalase varisenud sangarite võitluse õiglust. Sibeliuse „Sangarite laulule“ meeskoori ja orkestri ühisel ettekandel ning ühislaulule „Eesti lipp“ järgnes üksuse komentaja kõne, kes andis koosviibijaile edasi lahingväljal õigluse ja vabaduse eest langenute soovi võitluse jätkamiseks. Pääkese lähenedes loojangule, lõppes mälestusaktus hümniga ja „Jäägrite marsiga“.

14. 5. 44 toimus ühes üksuses jumalateenistus emadepäeva tähistamiseks. Sot. pastori kõne haaras kuulajaskonna sügavasti kaasa ja elamuse mõju suurendasid vastavasisulised ettekanded dopeltkvartetilt ja orkestrilt.

18. 5. 44 korraldati sõduriohtu ühes eriüksuses. Umbes neljasajaliikmelisele kuulajaskonnale, kelle hulgas rohkesti soome tsiviilelanikke, esinesid mitmekesiste ettekannetega nii üksuse poisid ise kui ka külalised teistest üksustest. Vabatahtlike orkester esitas kolm meeleolukat pala, millele õnnestunud vaheldusrikkuses järgnes sõdurilaule, vana eesti tantsumuusikat, rahvatantse, muusikalisi sooloonumbreid ja ka ajaviitelise iseloomuga ettekandeid. Öhtu raskuspunktiks kujunesid aga üksuse ülema ja külalisüksuste esindajate sõnavõttud.

Soome armees teenivaile eesti vabatahtlike üksustele kingiti mai keskpaigu Hel-

singis asuvate eestlaste poolt 17-ne instrumendiline puhkpillide komplekt, mis on juba üksusse kohale toimetatud.

Oma väeosale orkestri muretsemiseks pöördusid vabatahtlikud korjanduslehega Helsingis asuvate rahvuskaaslaste poole, kes sõjameeste palvesse väga lahkesti suhtusid. Mõne päeva jooksul koguti Helsingis korjanduse teel 55.000 smk, mis võimaldas vajaliku sissemaksusumma instrumentide ostmiseks.

Kogusummas maksis puhkpillide komplekt koos vajaliku kõrvalvarustusega 100.771 smk. Puuduv osa sellest summast loodetakse kokku saada õige pea, milleks korjandus praegu jätkub. Võlgu jäänud summa tasumiseks on loota toetust ka Rootsist asuvatelt eestlastelt, kes on selleks juba nõusoleku andnud.

Kuna väeosas oli ka varem üksikuid instrumente, siis on nüüd kokku saadud 21-meheline puhkpillide orkester, kel on sõdurite meelelahutusliku osa korraldamisel suur tähtsus. Loodame oma orkestri koosseisu aga veelgi suurendada, kuna üksikud annetajad on lubanud kinkida tarvisminevaid puhkpille.

Uuel orkestril on praegu käsil harjutused ja nootide muretsemine, et juba lähemal ajal rakenduda vabatahtlike meelelahutuse teenistusse.

Vabatahtlikud tegid maiõhtul külaskäigu Kouvulasse, kus nad korraldasid kohalikule seltskonnale segaeeskavalise ettekannete öhtu. Kinnisele koosviibimisele oli kogunenud rohkesti rahvast, täites ruumika saali viimse kohani. Eestlaste poolt esitatud laulu-, muusika- ja sõnalised et-

Soome Sangaritepäeva puhul toimus mälestusjumalateenistus Luumäe kangelaskalmistul. Sotilaspappi O. Puhm jutlustamas Talvesõja mälestus-samba ees. Rügemendi oma lipp valves.

Eversti E. Kuusela kõnelemas
Sangaritepäeva paraadil

tekanded meeldisid koosviibijatele väga, luues lõbusa maivastuvõtu meeleolu.

Vabatahtlike poolt korraldatud ettekan-
nete-õhtu oli vastukülaskäiguks Leninki
ja Kariste OY esindajatele, kes kevadpü-
hade ajal külastasid ühte üksust, tuues
kingiks väärtusliku kontsertbajaani.

13. 5. korraldasid vabatahtlikud Voikka
seltsimajas sõduriõhtu, mille eeskava oli
kaasakiskuvalt lõbus, aga ometi kunstipä-
rane. Muusika, laul, tantsud, huumor ja
kõned vaheldusid eeskavas. Kokkusattu-
miste tõttu oli publikut vähevõitu.

Samasugune sõduriõhtu korraldati 14. 5.
Kymen Lukas. Siin oli avar saal publikut
täis. Ettekandeid sooritati ehk veelgi suu-
rema innuga kui Voikkas, kuna täis saal
inspireeris esitajaid kõige paremini. Enne
lõppmarssi pidas Kouvula lotade esinaine

proua Aino Lahtinen kõne eesti hõimu-
vendadele. Seejärgi hüüti kolmekordne
„elagu“ Eestile, millele külalised vastasid
kolmekordse „elagu“-hüüdega vabale Soo-
mele.

Ühest üksusest valitud korvpallimees-
kond, koosseisus Juurup, Suveljev, Arendi,
Roos, Netliv ja Ting mängis 13. 5. 44 Hel-
singis Maa SK vastu tulemusega 42—5 ja
14. 5. 44 Tallinna Korvpalli Klubi nime all
Helsinki meeskonna vastu tulemusega
26—16 (16—7).

Samas üksuses toimusid 18. 5. 44 jõu-
kudevahelised valikvõistlused 2,5 km
murdmaajooksus. Parimad tulemused olid:
1) Kukemelk 8,02, 2) Ojapõld 8,05 ja 3)
Toomsalu 8,11.

Kindral Laatikainen
— rügemendi külas-
tamise ajal 26. mail
1944 Taavetis — tun-
dis elavat huvi äsja-
loodud eesti orkestri
tegevuse vastu. Te-
mast paremal eversti
E. Kuusela.

Ülevaade ühes üksuses toimunud spordivõistlustest kevad-hooajal:

9. aprillil: Üksusse kuuluvate soomlaste ja eestlaste vahelised „hõimuvõistlused“ 10x4 km teatesuusatamises. Kaasa võistles neli meeskonda — soomlaste A ja B ning eestlaste A ja B. A meeskondade vahelised võistlused võitis soomlaste meeskond ajaga 3.20.50,0, teiseks eestlaste meeskond — 3.23.19,8. B meeskondade vahelise võistluse võitis eestlaste meeskond ajaga 3.50.24,8, soomlaste aeg 3.53.00,2. Individuaalselt saavutati järgmisi tagajärgi: 1) stm. Mikone (E.) 18.22,8, 2) alik. Tarto (E) 18.36,6 ja 3) kers. Porali (S.) — 18.39,6.

7. mail: Murdmaajooksu avavõistlused. Võistlusmaa pikkus oli umbes 6,5 km. Kaasa võistles 89 jooksjat, kelledest võistluse lõpetas 67. Paremaid tagajärgi oli: 1) stm. V. Lillakas — 24.54,00, 2) kers. P. Rahikainen — 29.09,00 ja 3) vänr. U. Miettinen — 29. 19. 00.

14. mail: Orienteerumisvõistlused. Võistlusmaa pikkus oli umbes 10 km. Kaasa

võistles üle 40 mehe, kellest lõpetas 31. Tagajärjed kujunesid järgmisteks: Ohvitseridele: 1) kapt. A. Kahila — 59,0 p., 2) kapt. U. Viitanen — 53,0. Allohvitseridele: 1) kers. A. Nurmi — 61,5 p. Meestele — 1) stm. F. Villo — 70,0 p., 2) stm. A. Tiisler — 69,5 p., ja 3) stm. K. Ojasuu — 69,0 p.

24. mail: murdmaajooksu meistervõistlused. Võistlusmaa pikkus oli umbes 3,7 km. Kaasa võistlesid 53 meest, kellest lõpetas 42. Võistlus oli nii individuaalne kui ka meeskondade vaheline. Individuaalsed tagajärjed kujunesid järgmisteks: 1) ja meister stm. V. Lillakas — 13.08,0, 2) kers. Nurmi — 14.21,0.

Kroonikakillud lõpevad juunikuul alanud suurrünnakuga, mis enam ei andnud aega eelpool toodud laadi tegevuseks. Edaspidine kiire sündumuste käik tõi uue lehekülje sõduriellu. Ometi on neis objektiivseis märkmeis nii palju sellest ajast ja selle ilmest.

Arved Viirlaid

ÕHTU RAJAJÕELT

*Kui armust karjusin kui põrdasõnn,
jää kurdiks neiukene tilluke.
Ta naeris, lõhnavates kätes õnn
kui härmatisehabras killuke.*

*Nüüd õhtu. Taevas pilvine ja hall.
Ma ükski vangun väljal lumisel.
Ees tandrilt üles uhkab tapatrall,
kui surmakell mu auks see kumiseb.*

*Pilk tühi, samm on väsinud ja tuim,
vist kustund viimne palgelt punagi.
Nii kustub elu, armastuse uim,
et leegiks süttida — ei kunagi.*

*Näe, eksleb sädemena valgus kuul!
Nii minagi vist helgin, värelen.
Ja kustun—ükski süda, hurmav huul
ei enam igatse mu järele.*

*Must mürsuplahvatusist valge nurm.
Sün kummalisi linde vilistab.
Ma tean: see hulkur-sõdurite surm,
see unustust ja hellust tilistab . . .*

*Kui armust karjusin kui põrdasõnn
jää kurdiks neiukene tilluke.
Ta lõhnavates kätes sulas õnn
kui härmatise habras killuke.*

Rajajoki, nov. 1943

JR 200 SÜNNIST

Talvesõja ajal, s.o. 1939—40. a., kulutas Soome suuri summasid välismaalastest vabatahtlike hankimiseks. Vabatahtlikult Soome armee teenistusse astujaile tasuti reisikulud, maksti head palka ja ka oli kindlustatud nende tulevik invaliidisuse puhul. Stokholmis tegutses vastav värbamisbüroo, kes hankis vabatahtlikke nii Skandinaavia maadest kui ka kaugemalt. Ka eesti vabatahtlikud olid siis teretulnud. Kuna sõja tõttu oli Soome laht suletud, siis oli Eestist tulejaid vähe. Siiski kogunes neid Lappua õppelaagrisse umbes 70 mehe ümber.

Jatkusõja ajal, s.o. 1941—44 a., polnud Soomel enam võimalust oma jõude tugevdada välismaalastest vabatahtlike abil. Sõjatuli oli haaranud kogu Euroopa ja needki maad, mis olid jäänud väljapoole, hoidsid rangelt kinni oma erapooletusest. Kuna Soome oli sõjalises liidus Saksamaaga ning Eesti jälle okupeeritud sakslaste poolt, siis ei võidud enam arvestada ka vabatahtlike Eestist, sest Saksamaa vajas ise Eesti sõdurite liha.

Kui 1942. a. hilissügisel saabusid esimesed pagulaste salgad Eestist üle lahe Soo-

me ning need koosnesid peamiselt sõjaväe-teenistuse ealistest noortest, siis suguvennad jahmusid. Mis nendega peale hakata? Esimesed tulejad ning ka järgnevadki peeti kinni politseis ligi kuu aega. Et aga Soome seadus ei lubanud kinni hoida poliitseis ülekuulamise pikemat aega, siis seisti küsimuse ees, kas nad tagasi saata või anda neile Soomes peavari. Saksa okupatsioonivõimudele ei jäänud saladuseks noormeeste, s.o. väärtusliku sõjamaterjali põgenemine Soome. Sealt poolt ettevõetud aktsioonid pagulaste väljaandmiseks jäeti aga siiski tähele panemata ja otsus langes peavarju andmise kasuks.

Ühel ilusal päeval seisis nende ridade kirjutaja ukse taga politseinik salga noormeestega. Politseinik ulatas mulle meeste nimekirja ja palus võtta neid oma hoole alla. Mehed olla saadetud politseist minu korraldusse.

Kuuldes noorte pagulaste saabumisest Helsingi ning nende liig pikaegsest kinnipidamisest politseis, olin püüdnud oma soome sõprade kaudu mõjutada nende saatuse kiiremat otsustamist. Politsei olles teadlik mu huvist noorte tulejate-pagulaste saatuse vastu (nende hulgas oli nii mituga mu sõprade poegadest), saatis nad pärast vabastamist lihtsalt minu „korraldusse“.

Tulejail polnud raha ega ka Helsingis sõpru, kelle poole pöörata. Mu korter polnud jälle küllalt suur, et kõiki mahutada. Lõpuks leidsime tühja kuid sooja auto-kuuri esimeseks öökorteriks, sest võõras-temajad, samuti ka matkustajankotid (reisijatekodud), olid rahvast täis. Paar päeva hiljem saime siiski oma käsutusse äärelinnast ühe väiksema reisijatekodu. Lipn. Rebase abil organiseerisime ka toitlustamise minu kulu ja kirjadega. Mudugi need summad, mis võisin välja panna, polnud suured.

Seisukord muutus aga kriitiliseks kui Eestist põgenejate arv hakkas tõusma sajani. Õnneks organiseeriti riikliku informatsiooni büroo juhataja prof. Vilku, prof. Heiskaneni ning dr. Mustakallio kaasabil pagulaste majutuspaik Jollasele ning noormeestele, kes soovisid astuda Soome sõjaväkke, anti jälle peavari sõjaväekasarmuis.

1942—43. a. olid töösaamise võimalused Soomes üsna kitsad. Tööd leidis mittemetmeestele — tulejad olid peamiselt sel-

Kaks rügemendi ohvitseri, eversti Eino Kuusela ja ltn. Karl Pärnoja, pärast kahtkümmend aastat lahusolu

lised — vaid metsades ja kindlustustöödel. Enamus eesti noortest, kes põgenesid Soome, ei tulnud aga sinna mitte tööd otsima, vaid selle asemel, et sunniviisil teenida okupandi politseiväes, oma kohust täita vabana oma vennasrahva armees. Ainult üksikud soovisid jääda eraellu või siirduda jälle edasi Rootsi.

Soome sõjaväkke pääsemine polnud eestlastel alul mitte kerge, sest soomlased ei tahtnud oma vahekorda rikkuda sakslastega neilt ära võttes suurtükiliha. Ka oli suurem osa tulijaist noored, kes polnud saanud veel sõjaväelist õppust ning nende paigutamine väeosadesse oli tülikas. Küll võeti aga vastu neid, kes olid saanud juba sõjaväelise väljaõppe. Neid paigutati laiali eriväeosadesse nii maa- kui ka mereväkke. Eestis oli aga levinenud kuuldus, et Soomes on moodustamisel eesti vabatahtlike väeosa ning kõik need, kes soovisid astuda Soome armee teenistusse, tahtsid tingimata pääseda Eesti väeossa, millist siis veel ei olnud.

Kui 1943. a. kevadel hakkas saabuma Eestist suuremates salkades põgenikke ning majutuspaikadesse kogunes juba üle paarisaja mehe, kes olid avaldanud soovi astuda Soome armeesse, sai ka soomlastele selgeks, et eestlaste koondamisest eriuksusse enam ei pääse.

Sakslaste ebaõnn idarindel andis ka soomlastele julgust ning nüüd enam ei arvestatud sellega, mida sakslased arvavad eestlaste koondamisest Soome armeesse. Ainult kapten Talpaku puhul tuli soomlastel teha kompromiss. Selle asemel, et teda tagasi saata Eestisse nagu seda sealset võimud nõudsid, saadeti ta Aunusesse Süvari rindele eriväeossa, kus teenis varemalt ka teisi eestlasi.

Kuna 1942—43. a. talvel oli Soome armee võetud eestlasi illegaalselt, siis hakati nüüd võtma neid avalikult ning masiliselt. Ka hakati neid juhtima ühte väeossa, milleks valiti major Gripenbergi juhtimisel olev Vallila jäägrite pataljon. Selles pataljonis teenisid juba jatkusõja alul

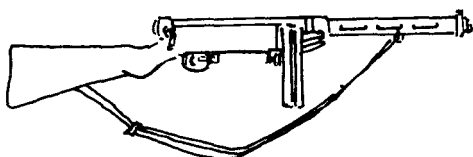
paarkümmend eestlast vabatahtlikku, kes Hangö vallutamisel olid erilisel silma paistnud. Uute pagulassalkade saabumisega 1943. a. jooksul ja 1944. a. kevadtalvel, paisus pataljon nii, et tuli moodustada tagavarapataljon, õpperühmad ning lõpuks ka ellu kutsuda ohvitseride, s.o. lipnike kool ja nii lõpuks sai teoks ka Eesti vabatahtlike rügement Soome armees JR 200, mille 20-ndat aastapäeva nüüd meelde tuletame. Et Eesti vabatahtlike väeosa Soome armees siiski teoks sai, selle eest peab olema eriti tänulik major Lönnrothile, kes oli Soome peastaabi vabatahtlike büroo ülemaks ja kes oli Soome vägede ülemjuhataja marssal Mannerheimi isiklikuks sõbraks, ning Lönnrothi abile kapten Mauno Inkisele, kes algusest peale toetas Eesti vabatahtlike väeosa formeerimise mõtet ja selle teostamiseks igasuguste abinõudega kaasa aitas.

Tee rügement JR 200 sündimiseni oli pikk ja keeruline. See rügement polnud mitte varem kavatsetud kindla plaani ja töö tulemus, vaid selle loomise mõtet kis spontaanselt hulkades ning see realiseeriti ka tuhandete noorte ühisel tahtel ja jõul. JR 200-sse koondus Eesti noorsoo paremik, kes oli valmis end ohverdama aastasadade jooksul palju kannatanud Eesti rahva vabaduse altari.

Eesti rahval on tulnud võidelda ligi tuhat aastat kahe surmavaenlasega: idas venelastega ja läänes sakslastega. 1939—1944. a. oli aga Teise Maailmasõja tingimustest tingitult Eesti rahvas sunnitud osalt võitlema kummagi vaenlase ridades, et kuradit kuradiga välja ajada. Need Eesti noored, kes võitlesid JR 200 ridades, võivad olla õnnelikud, et nad võisid võidelda vabalt ja iseseisvalt oma rahva ideaalide eest, ilma kuradi abita kuradi vastu. Seega demonstreeris meie noorus Eesti rippumatust, iseseisvust ja vabadust kõige väarikamalt. Ning selles peitub ka JR 200 olemasolu suur mõte.

Stokholmis, 10. jaan. 1964. a.

Harald Vellner

VALVURI HÄÄL

Hilisõhtune barakipilt. Karbiitlamp andis heleda valgussõõri, jättes barakinurgad ja vooditevahed hämaraks. Pealegi oli lambi ümber meestering, kes valguskehale ääristas kõrged varjukujud. Nende kehad jätsid seinale liikuvaid pilte, hoogsaid käelööke ja pikkamisi, vaevumärgatavalt täheldatavat liikumist. Lambi ümber oli kaardimängijate ring ja varjud andsid suurendatud ilmestava kujutuse tegevusest kuni üksikmängijate iseloomustuseni.

Osa mehi magas. Teised lamasid, jätnud oma õppusest väsinud kehad voodile, ise olles ja elades kaugel asuvas kodus, sõprade hulgas, nendega, kes armsad ja elumõtte andnud. Lamasin lahtiste silmadega siderühma baraki ülemisel lavatsil ja nägin, tundsin nagu teisedki.

Äkki kostsid hüüded:

— Laobarakk põleb! Laobarakk põleb!

Kaardimängijad jooksid kohe välja. Hüppasin ka voodilt ja hakkasin magavaid mehi äratama ja neile olukorda selgitama, et on vaja minna tuld kustutama.

Laobarakk, kerge laudadest barakk nagu teisedki, põles leegitsedes. Kuiv, kergesti tuldvõttev materjal oli nagu silmapilguga üleni leekides. Kohusetunne ei lasknud kauemaks jääda leekide möllu vaatama, vaid andis mu jalgadele jooksukäsu.

Enne aga kui lähedale jõudsin, äkki nagu nõrkus haaras mu keha. Ei suutnudki enam astuda. Ja kuulsin oma abikaasa häält ütlemas:

— Sass, ära mine edasi! Sass, pöördu tagasi!

Hääl oli nii füüsiliselt kuuldav, et ma ehmatasin ja ringi vaatasin. Olid ainult jooksvad mehed ja kohisev tulemass. Ometi pöördusin ja hakkasin aeglaselt tagasi astuma, ikka veel salapärase hääle lumines.

Sain vaevalt barakini, kui käis plahvatus. See paiskas mu maha. Kaotasin nagu ajamõiste, sest nii pikk tundus plahva-

tusele järgnev tühiruum, enne kui ülevalt hakkas koliseses ja potsudes maha lange-ma plahvatuse poolt õhkupaisatud esemeid. Ja siis oli äkki haudvaikne.

Tõusin nüüd uuesti ja jooksin plahvatuskohale. Maa oli täis risu, prahti ja nende hulgas surmasaanute kehaosi. Mind oli imeline hoiataja, kel oli mu abikaasa hääl, kindlast surmast päästnud.

Uuriti ja otsiti õnnetuse põhjusi. Hiljem tuli mulle eneselegi meelde, et olin kuulnud miinide lattupaigutamisest. Olin kuulnud nurinat, et need ajutiselt sinnapaigutatud miinid oleksid juba ammu pidanud sealt viidama. Tuleõnnetusele joostes olin need kuulnud aga unustanud.

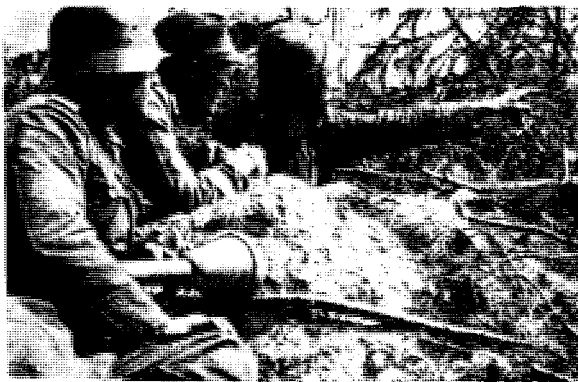
Olin juba varemalki uskunud, et on keegi kõrgem vaimne jõud, kes meid valvab ja juhib. Nüüd sai mu usk veelgi tugevamaks ja ma mõistsin, et mitmel korral ennegi oli sama Keegi mind hukkumisest hoidnud.

Kord olin Rajajõe kaevikus õhtul vett toomas, kui äkki tundsin otsaesist nii ägedasti sügelevat, et pidin veenõud maha panema. Just kummardamise ajal aga vingus samast kohast läbi üksik kuulilend. Ning imelikult polnudki mul enam sügelevat otsmikku, võisin veenõusid uuesti maha panemata korsu poole minna.

Teinekord Viiburi lahe ees, kui põlev linn moodustas võika pildi, saadeti mind ette luurele. Minnes kuulsin nagu asuks keegi minus, kes mu jalgadele suuna andis, kes neile näitas, kuhu astuda ja kuhu mitte, sest sinna langes minut hiljem kahurimürsk. Kuulekana sisehäälele suutsin vaenlase tugeva tule kiuste mulle määratud ülesande täita.

Usun, et sama kaitsevaim säilitas mind Jalkala plahvatusööl, Rajajõe kaevikus, Viiburi kaitselahingus ja veel mitmel korral mu edaspidises elus. Selletõttu on mu usk nagu tunnusmärkide abil muudetud kindlaks veendumuseks.

17. aprillil täitub 20 aastat Jalkalas toimunud plahvatusest, mis rohkesti ohvreid nõudis. Nende mälestuste elustamiseks olgu ka käesolevad read.

Valmis rünnaku vastu

Ilmar Jaks

GRANAADIKILDE

1.

Ööposti lähedusse lajatas granaat, mis kogu rindelõigu jalule paiskas. Häire, sagimine, püsse haaranud lahinguvalmis rühm.

Vaenlast polnud aga kusagil: ainult vaikus, ainult tuule luusimine, omade turvalised müdinad. Pimedusse sööstnud, paigale tardunud, hinge hoides kuulatama jäänud rühm. Tule, kui tihkad! Tule, kui vabatahtliku kuuli igatsed!

Lõpuks selgus, et mürsku polnud heitnud mitte Dimitri teispoole jõge, vaid sotamies Ants, tedretähniline punapäine rannapoiss, kes oma teo üle aru andes ikka veel näis nagu lustakalt muigavat.

„Mis sota see muuten on,“ poetus lõpuks ta huulilt vastus, mingis kolgaranna-eesti- ja soome segakeeles seletus, mis arutluse katki lõikas ja küsimusi seadnud ülemuse tahtmatult alistuma sundis.

Vahimehel oli olnud igav. Lõppvõidu ootusest haigutama hakanud, selleks et üksildases rindeöös midagi juhtuda võiks, oli sotamies Ants oma postikaaslasele pööraka teele saatnud.

„Killud küll lendasid, aga kuramuse nalja sai,“ rääkisid mõrramehe suhu suletud sõnad, veel vägevamaidki vempe varjavad, peaaegu poolsuletud silmad. Kui on sota, siis olgu sota! Perkele!

2.

Ühes teises korsus uuriti kaarti ja Vihurit. Kompaniülem, maohaavadest viril

ilme näokatteks, oli oma sõrme asetanud kaardile ning pilk ta silmis muutus aina tungivamaks, käskivamaks.

„Kas Vihur ikka veel ei tunnista üles?“

Vihur oli puhkuseks sõitnud linna läänerrannikul, hotellis, kus ta õöbinud, kahtlust äratanud, kaudseteks asitõenditeks olid suusad, kompass, konservid ja leht atlasest erapooletuse poolvalguses uinuva Rootsimaaga ühelt pool ja lumme-külma mattunud Soomega teiselt pool lahte.

„Aga selgesti nähtavad sirklijäljed tunnistavad, et Vihur teo sooritamiseks mõõtmisi . . . ?“

„Aga mis pärast siis Vihur muidu . . . aga milleks siis Vihur . . . kas Vihur tõesti ei . . .“

See, kes puhkusele siirdus sellisesse kolikasse, niisugusesse tuulisesse linnakesse vastu jäätunud lahte, pidi seal omama kallima või mingi muu määratult mõjuva põhjuse. Mõne maagiliselt tõmbava mõrsja. Kas Vihur seal kedagi tundis, kas Vihuril seal mingeid sidemeid oli? Mõni aadress, siht? Ei? Ah ei; järelikult oli Vihur kōndinud kahtlaste kavatsustega. Täielik suusavarustus määrdega sulailma ja pakase jaoks kujutas pealiku silmis asitõendit, mille rahuldav, leitnanti veenev motiveerimine ülekuulatataval aina uuesti ebaõnnes-
tus.

„Niisama.“

„Kuidas niisama.“

„Huvipärast. Ajaviiteks.“

„Kuidas ajaviiteks?“

„Kes siis ajaviiteks...“

Kõik vihjas kahtlustatava kahjuks; hingedeade kogu oma mõõtmatu tarkusega oli vajunud Vihuri peale nagu nähtavad näpupäljed, nagu teost tunnistav rüü: tunnistagu ka Vihur ainult üles!

Keegi ei uskunud reamehesse, kes sõitnud Vaasa linna ainult selleks, et mõõta hotelliaknast rahumaa kallast, sumada piiri kiusatuslikus lumes.

Keegi ei tahtnud kujutleda sõdurit, kes sirkliga kaardil loodis oma ustavuse suurst, oma surmapõlguse sügavust.

Kusagil ei klappinud midagi.

3.

Kiits oli kusagilt viina saanud, mingeid kanaleid kaudu jaloviina võrra rikastunud.

Nüüd seisib Kiits kaksiti kaevikuvallil, lai rind vastu ida.

„Idii nahnui! Mine persse! Idii...“

Rämedal, aeg-ajalt murduval, aeg-ajalt vihaseks lõrinaks paisuval häälel tulistas Kiits sõimu, paiskas põlgust purskavatest kahuritest. Hurda hännä alla! Koera...!

Ei tea, mis Kiitsast hiljem sai: elab ta, on ta surnud või omab ta koguni kreis-sae?

Agaga ta häält ma kuulen; mõnikord kuulatama jäädes eraldan ta kähedat, Rajajoe tuulesse paiskunud, nukra alatooniga hõikamist. Ottawas, Stokholmis, Londonis, kõikjal, kuhu paiskunud eesti rahvast, usun tabavat Kiitsa häält — üksildane, mahajäetud, pimedusse unustatud kuju kaevikuvallil.

20 a. Jalkala suurpeost

23. juunil 1943 peeti eesti vabatahtlike suurim pidu Soomes, mis toimus Jalkalas paraadi, vabaõhuteatri, koorilaulu ja muuga. Tähistades sellega meie Võidupüha, luges vabatahtlik Rain REBAS seal ette Ignas Tõrmaküla poolt kirjutatud läkituse. Mõõdunud suvel, 1963, korraldas soomepoiste ühing 23. juunil suvepäeva Metsakodus, kuhu küll vihmade ilma tõttu oli ainult paarkümmend endist vabatahtlikku kogunenud. Nüüdki luges Rain Rebas oma kaasvõitlejatele ette sellesama Ignas Tõrmaküla läkituse, mis omal ajal Jalkalas pani aluse Eesti Rügemendi vaimule.

Suvepäev oli kavandatud vabaõhu kokkutulekuna, kuid tuli olude sunnil viia ruumi sisse, mistõttu kava piirduski lühendatud pidulikkusega, millele järgnes organisatsiooniliste probleemide arutamine.

Kui ükski märgukiri ei aita, kui apell uuesti tühjalt õhku kõlanud, kui maailma tuim sein pole pagulase trummeldusest tolligi nihkunud, siis ulatub mu kõrva Kiitsa toonane hää, ta jaloviinast immutatud turmtuli: idii... idii... idii...

4.

Laevasõit Kuopiost Joensuuusse sai tehtud, Imatralgi sai käidud, kosk ja jõujaam imetletud ja ära nähtud.

Kogu sellest muljeterohkest retkest juunis 1944 on aga miskipärast enim meelde jäänud too hotellikoristaja, vanaldane naisterahvas, kes väsinud ilmel linu raputades ja mööblilt tolmuhäiates vahetevahel mõne märkuse poetas.

Väljas oli sõda; kusagil kõmises front; kusagil peamajades istusid ohvitserid ja tõmbasid poliitikute volitusel ja heakskiitmisel kriipsusid ajalukku.

Koristajanaime Imatra sõduritehotellis oli toetunud harjavarrele, käega üle silmile kippuvate juuste, sügav ohkamine.

„Jos tulisi rahu,“ ohkas naine, heitis nagu küsiva pilgu läbi akna tänavale ning jatkas kraamimist, põrandapihkimist, toolide tõstmist, tuulutamist.

„Saisi voita ja sokeria,“ lisan naine, ohkas uuesti, heitis korraaks uuriva pilgu üle toa ja kadus koridori.

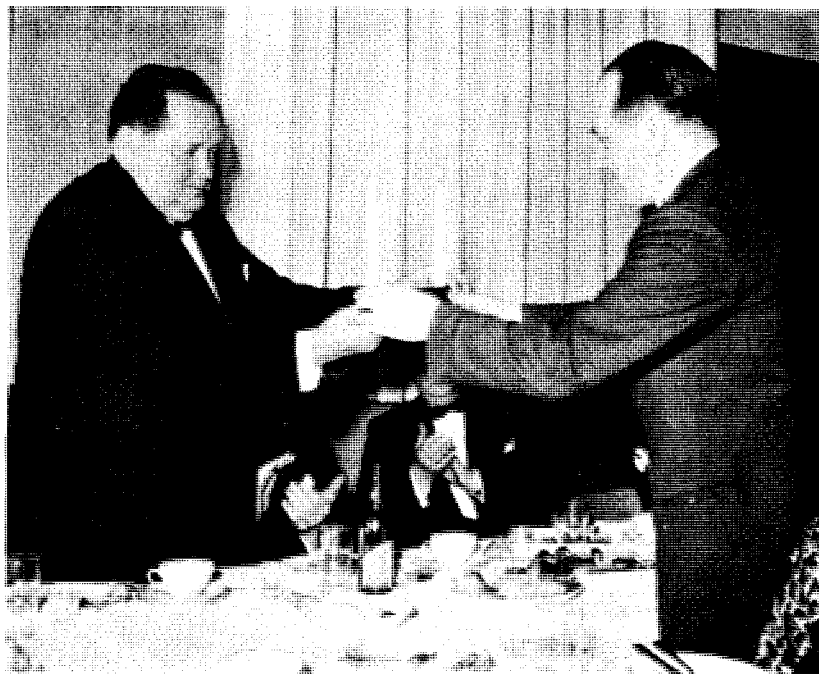
Sõda tähendas pomme ja puudust, rahu pidi tulema pealemääritava ja kõrvalerüübatavaga, kõik muu näis tollele vanaldatele luuatädi olevat lori.

Haarav oli aga hetk, kui kaasvõitleja Rain Rebas võttis valvelseisaku ja luges:

„Ülemere tulnud mees Jalkalas, kas mäletad veel Võidupüha tulesid Eestis? Nii hele on nende leek, et nüüd mitu aastat hiljem nad veel süütavad rõõmusädeme su silmis...“ Läkituse lõpul kutsus ta üles kõiki oma isaamaale truusi jääma ja selle eest võitlema. Hilisem Eesti Rügemendi ajalugu näitabki, et soomepoisid andsid oma parima selle mõtte täitmisel.

Läkitusele järgnes Metsakodu peatares soomepoiste hümn „Teid me tervitame“. Nii läkitus kui ka sõjateekonnal armsaks saanud võitluslaul löid relvavendade hulgas meeoleolu, mis pani niiskuma nende silmad. Tükk aega valitses ruumis vaikus, mis väga pikkamisi hajus summutatud keskustelusse. Stokholmi kaasvõitlejailt tõi tervitusi Rein Moora, kes andis ülevaate ka sealse osakonna tegevusest.

Soomepoiste Klubi aastapäeva koosviibimine 9. veebr. 1963. a. Eesti Majas. Endel Ruberg Montrealist eversti E. Kuuselale üle andmas oma ehisnahatööd „Soome sild“.

RÜGEMENT — TA ÜLEMA MÄLESTUSSOOJUSES

Väga austatud eesti mehed ja naised.

Minule kui II Maaailmasõja-aegsele Soomes asuvate eesti vabatahtlike koondise JR 200 ülemale, kes praegu viibin siin Soomepoiste Klubi külalisena, on lubatud sõna võtta Teie riigi suurimal ja tähtsimal päeval.

Tunnen sügavat headmeelt, et saan teile kõigepealt tänu avaldada nende Talvesõja-aegsete palvete eest, mis teie, sellal juba vaenlase surve all, kannatava maa inimeste, meie hõimuvendade ja -õdede südameist tõusis meie ühise Jumala poole, kui teie nägite, et vaenlase pommituslennukid suunasid teie maalt oma tee Soome lahtiste ja kaitseta linnade ja asulate suunas, et hävitada, laastata ja tappa. Terve maailm jälgis soome rahva heitlust nagu põnevat teatrietendust. Saime kaastundeavaldusi, aga tegelikku abi õige vähe. Soome oli Stalini ja Hitleri lepinguga jäetud esimese mõjupiirkonda ja Hitler austas seda lepingut niivõrd, et ei lubanud Soomele isegi Mussolini käest ostetud hävituslennukeid üle Saksamaa lennata. Sellises olukorras oli eestlaste ustavus hõimutundele meile kalliks moraalseks toetuseks. Need eesti mehed, kel juba siis õnnestus Soome pääseda ja koos skandinaavlaste, ungarlaste ja igalt poolt, ka Kanadast ja Ameerikast, kokku tulnud meestega vabatahtlikena as-

tuda Soome sõjajõududesse, andsid oma sõduripanuse meie rahva ja maa päästmiseks hirmsaimast surmaohust.

Peale Talvesõja lõppu jäi osa Eesti vabatahtlike edasi teenistusse Soome eri väeliikidesse. Kui Jätkusõda aastal 1941 algas, lisandus eestlasi vähehaaval juurde ja nad paigutati soomlaste üksusesse. Alles 1943, pärast seda, kui juba oli selgunud, et ka sakslaste käest pole Eestile vabadust loota ja kui sakslased olid välja kuulutanud eestlaste sundmobilisatsiooni, algas eesti meeste vool Soome.

Soome tulnud mehed saadeti Karjala Kannase rindele eesliini ja diviisi väljaõppe keskusesse. Detsembris aastal 1943 asutati Taavetisse eestlasile oma väljaõppekeskus, kuhu hakati koondama eesti vabatahtlikke. Samal ajal koondati mereväe mehi Turu linna oma õppekeskuse.

Tollal olin pataljoni ülemaks Olonetsi järvest põhjapool Muurmanni raudteel ja sealt komandeeriti mind eestlaste väljaõppekeskuse ülemaks. See ülesanne oli mulle väga meeldiv, sest õppimise ajal Eesti Kõrgemas Sõjakoolis oli Eesti ja ta inimesed mulle südamelähedasiks saanud. Mul oli väljaõppekeskusesse ilmunud eestlaste hulgas mu eesti tuttavate poegi, näiteks kindral Kasekampi poeg. Oli selge, et ma tundsin suurt vastutust nende poegade

ja samuti kõigi mulle usaldatud eesti vabatahtlike eest. Nende kodumaa oli mulle teiseks kodumaaks kujunenud. Meid soomlasi ja teidki on vähe, sellepärast seadsin enesele nõude oma meeste säästmiseks. Katsusin seda meeles pidada nii kaua, kui nad mulle allusid.

Nende eesti jäägrite kasvatamisest sõdureiks Soome maastikul, soome relvade ja Talvesõja kogemusi ära kasutades üksi ei jätkunud. Neist tuli samal ajal kasvatada tublid sõdurid esikäsi oma isamaa vabastamiseks võõra ikke alt. Selleks olid need mehed kõigiti kohased. Hariduse üldtase oli kõrge, üliõpilasi ja gümnaasiumi viimaste klasside õpilasi oli palju. Lisaks ka sõjalise väljaõppe läbiteinud mehi sõjakogemustega oli rohkesti. Eestlaste sihte ja eesmärke seletasid mulle sellised austatud eesti mehed nagu kapten Talpak, major Peiker, kapten Pärilin, leitnant Pärnoja ja teised. Meeste moraali eest hoolitsesid pastor Puhm, magister Kadak ja Ignas Tõrmaküla, kes, ise juba aastates mees, tegi noortega koos läbi raske õppe- teekonna.

Jaanuaris 1944 oli meeste arv kasvanud poolteise tuhandeni. Need jagati pärast

noorteõppuse läbitegemist erikursustele ja allohviteride kooli. Ohvitseride kursustele läks 160 meest. Pärastpoole oli kavatsatud kõik vastava põhiharidusega või lahinguis ülesnäidatud juhiomadustega mehed Eesti armeele ohvitserideks välja koolitada. 147 meest lõpetasid ohvitseride kooli, andes eksamid vastavas soome õppeasutises. Nad said Mannerheimi päevakäsu omale Soome väenõu auastme.

8. veebruaril 1944 moodustati kõigist soome jalaväes teeninud eesti vabatahtlikest marssal Mannerheimi käsul Jalaväe Rügement 200 ja mehed koondati ühise juhtimise alla.

Juunikuul alul oli väljaõpe ja organiseerimistöö jõudnud nii kaugemale, et JR 200 eesti rügement Soomes oli lahingvalmis, koosnedes kahest pataljonist, raskest miinipilduja ja tankitorje kompaniist, side, pioneer ja tagalaüksustest, relvastatud ja varustatud parima varustusega, mis meil oli. Arvuline koosseis küündis nüüd juba üle kahe tuhande mehe.

7. juunil 1944 allutati I pataljon Karjala Kannasel 10. Diviisile, kes sai vastu võtta Stalini nn. „neljanda löögi“, mis algas 9. juunil. See löök purustas 10. Diviisi. Venelastel oli pealetungil 9 diviisi, iga rindekilomeetri peale 400 suurtükki ja miinipildujat, lisaks veel 2000 lennukit ja väga palju tanke. Meil oli 480 meest ja 5 suurtükki kilomeetri peale tõrjeks.

Järgnenud ägedaist taandumislahingust võttis osa eesti pataljon 10. juunist alates, tehes oma töö kui traditsioonidega kaardiväe üksus, sõduri ja rahvusliku uhkusega, raugemata distsipliini ja kohusetundega. Seda kinnitas pataljoni ülem, Mannerheimi risti rüütel major Eero Kivelä, oma järeleandmatu vahvuse eest kuulus sangar, kes kiidusõnu kunagi ohtralt ega asjata ei tarvitanud. 12. juunil allutati pataljon 2. Diviisile, mille koosseisus tegi see kaasa taandumislahingud ja tõmmati hiljem Viiburi lahe kaitseks, kuhu varem juba II pataljon oli asunud.

18. juunist alates viidi rügement Vuokse kaitsele, kus pataljoniülemana tegutsesid kapten Pärilin ja major Peiker.

Eestist tulid aga väga halvad teated. Venelane oli juuli lõpuks surunud sakslased

Eversti E. Kuusela vastuvõtt Maltoni lennujaamas. Vasakult E. Kuusela, V. Siimon ja K. Pärnoja. Väike Leena Jaanimägi ulatab kaugemale külalisele kimbu punaseid roose.

Grupp eesti ohvitseri
Sangaritepäeva paraadil

Peipsi kõrgusele. Lahing Baltikumi pärast oli alanud. Mure kodumaa saatuse pärast valdas Vuokse rindel eestlaste südamed. Nad tahtsid sünnimaale tagasi, et asuda oma isamaa ja kodude kaitsele.

Eesti vabatahtlikele kui ka eesti poliitilistele ja rahvuslikele juhtidele vastu tulles, leppis Soome väejuhatus sakslastega kokku, et Soome vabastab lepingust need vabatahtlikud, kes soovivad kodumaale tagasi minna. Soome vormiriietus oli ainukene varustus, mida sakslased lubasid meestele Eestisse kaasa võtta, aga mitte relvi.

13. augustil vabastati JR 200 rindelt ja 18. augustil jätsin oma relvavendadega Hangös jumalaga. Järgmisel päeval alustasid oma teekonda „Wartelandi“ pardal tagasi kodumaale 168 ohvitseri, 162 allohvitseri ja 1422 sõdurit.

JR 200:s teeninud eesti meeste tegevus arenes nüüd juba kodumaa pinnal oma maa ja rahva kaitseks. Nad viisid Soomest kaasa meie parimad õnnesoovid oma sünnimaale.

Ligemale kahele sajale tõuseb nende hauasammaste arv, mis asetatud Helsingi kalmistuile, kus puhkavad need eesti mehed, kes oma elu andsid Soome vabaduse eest selles meeleheitlikus võitluses, mida peeti piiramatult ahne ja toore stalinliku idanaabri vastu. Soome rahva südamlük tãnu, austus ja lugupidamine kuulub neile meestele. Jõululaupäeval süütavad hõi-

muvennad ja -sõsarad nende haudadel küünlad, ja kevadel tõusevad nende kalmuküngastele lilled. Kui uus lend üliõpilasi omale kevadel valged mütsid saab koos õnnesoovi roosidega, siis marsivad nad koolide kaupa sangarite puhkepaikadesse ja jätavad sinna oma roosid, et tãnu avaldada neile meestele, kelle ohvrimeel ja eluhind on neile võimaldanud elada ja õppida vabal maal.

Olen käesolevas ülevaates annud pildi eesti vabatahtlike rügemendi elust ja selle meeste jäägriteekonnast. Tean, et sama vapralt täitsid oma kohuseid ka need eesti vabatahtlikud, kes teistes väeliikides teenisid. Üksnes soome mereväes oli nende arv üle nelja saja.

Soome sõjajõudude ülemjuhataja marsal Mannerheim kirjutab oma käega eesti rügemendi külalisraamatusse järgmised read: „Kun nyt Eestin urhoolliset vapaaehtoiset jättävät Suomen armeijan rivit miehuullisen taistelun jälkeen, seuraavat heitä Ylipäällikön ja heidän suomalaisten aseveljensä parhaat toivotukset — rakkau-della ja kiintymyksellä heidän ja heidän Isänmaansa kohtaloon.

Mannerheim.

Päämajassa 17. augustil 1944“

EINO KUUSELA

Eversti E. Kuusela kõne, peetud Torontos Eesti Vabariigi 45. aastapäeval 1963. a.

READ HARVENEVAD

Seersant Heinrich Lukason

21. märtsil suikus igavesse unne kodumaalt kaugel lõunataeva all Austraalias seersant Heinrich Lukason. Ta haigestus umbes aasta eest peaaegu kasvaja tagajär-

Seersant Heinrich Lukason

jel, ja korduvad operatsioonid suutsid vaid ajutist paranemist tuua. Viimased neli kuud kestis võitlus elu eest ja vana sõdur pidi lõpuks alla andma.

Heinrich Lukason sündis 17. juulil 1917. a. Meeksi vallas Tartumaal. Sai hariduse Kanepi algkoolis ja Võru gümnaasiumis. Õppis seejärgi kondiitriks, sai meistritunnistuse ja töötas sel alal Võrus, võttes samal ajal agaralt osa seltskondlikust elust, eriti Eesti Punase Risti ja tuletõrje organisatsioones. Eesti sõjaväeteenistuse sooritas Sidepataljonis, kuid sõja ajal ühines Soomes organiseeritud eesti rügemendiga, läks sellega koos Eestisse kodumulla eest võitlema, kus sai haavata ja evakueeriti Saksamaale. Pärast sõja lõppu viibis DP-laagris, abiellus ja emigreerus Austraaliasse, Sydneysse. Väsimatu tööga rajas seal endale alul kondiitri-, hiljem koloniaaläri.

Lahkunu võttis väga aktiivselt osa seltskondlikust tegevusest, olles kuue-seitsme seltsi liige, kuid lisaks sellele heldekäeline teistegi organisatsioonide toetaja.

Oma sirgejoonelise hoiaku, rahvusliku meelsuse, lahkuse ja rõõmsa oleku tõttu võitis ta kohalike eestlaste lugupidamise, mis ta muldasängitamise 25. märtsil suureks eestlaste kogunemispäevaks kujundas, kuhu kõik tulid viimase tänu- ja lugupidamisavalduse väljendamiseks.

Puhka rahus, kallid relvavend, Eesti vabaduse ja au eest!

KIRI TEISEST VALGEST LAEVAST

Armas Kaasvõitleja.

Usun, et mäletad, kuidas meie 20 aastat tagasi Soomes olles arutasime „kolmandast võimalusest“. Ja kuidas meie rahvas kodu ootas valget laeva.

Olime oma vabariigi ajal tihedais kultuurilisis ja majanduslikes sidemeis inglise keelt kõnelevate rahvastega. Müüsimme Inglismaale palju palke, vineeri, sealih ja lootsime, et sealt tuleb meie pääsemine. Olime kõik anglofiilid.

Mäletad, kui ostsin novembris 1943 Helsingis kolmepäevasel puhkusel olles raadioaparaadi, ja kui sellega Karjala Kanaksele tagasi läksin, oli terve rühm õhtuti koos, et kuulata BBC teateid Londonist. Tead, et soomlastele see ei meeldinud, vist oli neil juba kogemusi liitlasiga. Soomlaste nurin aga ei suutnud meid muuta — ikka hellitasime endis lootust valgele laevale.

Kui siis septembris 1944 kodumaal olles meie maa idaparvede poolt üle ujutati, leidsime, et ükski teine ei tee otsuseid meie eest — pidime igauks ise oma otsuse üksikult langetama. Kas jääda kodumaale ikke alla või püüda jõuda läände? Seda otsust oli raske teha, eriti neil, kel oli perekond ja väikesed lapsed.

Tuhanded ja tuhandes otsustasid lääne kasuks ja me lahkusime kodumaalt omal käel. Lootsime siiski, et see saab olema kestvuselt lühikene. Lootsime siis ja oleme lootnud tänaseni.

Aga ike meie kodumaal püsib, nälg, häda ja ebaõiglus kestab seal edasi.

Need poisid, kes olid siis kahekümne-aastased, on nüüd neljakümnesed ja need kes olid neljakümnesed on nüüd kuuekümnesed. Kui kaua jõuame veel loota? Lahkhelid ja omavahelised lõhenemised teevad meie lootuse veelgi raskemaks.

Kui vaatame poliitilist maailma-pilti tänapäeval, peame küll iseendale tunnista-ma, et valget laeva ei paista kusagilt. Üks poliitikamees hüüab teise-ga võidu „rahu ja ko-eksistentsi“ järele. Ollakse isegi valmis majanduslikult pankrotti jooks-nud kom-munismi nisu, masinate ja laenude-ga üles upitama. Sellega aidatakse meie kodumaa matta sügavamale ida kägistavasse rüppe.

Loodan, et meie kõik lõpeks tuleksime sellele tõekspidamisele, et keegi teine võõ-ras ei saa ega taha meie kodumaad aidata.

Et see täiesti selgeks saaks, tuleb ainult meenutada kadunud president J. F. Ken-nedy 1963. aastal tehtud märkust:

Sooner or later all enslaved nations will have to realize that there is only one way left for them — no liberation by anybody else but their own sons and daughters. **Theirs is the decision, timing and choice.**

Praeguse presidendi L. Johnsoni ja Lord Home'i poliitika on veelgi ängistavam mei-le.

Mida siis peame tegema või kuhu pöör-duma? On imelik, et oleme täiesti tähele panemata jätnud vana inglise vanasõna: You can't see the trees for the forest!

Oieme vaadanud kaugele ja ei ole näinud ligidale — ei ole näinud iseennast.

Oleme unustanud oma tugevuse ja ole-me unustanud kõik need, kes on samasu-guses seisukorras. Kokku on neid miljo-neid. Vaadake Põhjamerelt läbi Euroopa kuni Vahemereni ja teie näete ainult ikes-tatud rahvaid — 100 miljonit.

Ja siin on meie võitluspind ja lootus. Mitte üksi ega valge laevaga, vaid koos kõikide nendega, kes kannatavad sama saatuse all. **Meie sihiks on Vaba Eesti ja vaba Euroopa.** Paistab nagu olevat võima-tu seda saavutada. Aga see ei tohi olla võimatu.

Vaatame Aafrikale. Viimaste aastate jooksul on hulk rahvaid saanud vabaks. Kuidas? Nad on ise selle võtnud! Viimane näide sellisest julgusest on Zanzibar. Kolmsada tuhat inimest nõudsid ja võtsid enesele vabaduse.

Peame omagi hääle tegema tugevaks koos teistega, kes on ikkes ja oma vabadu-se ise endale võtma. Unustagem teine valge laev ja teadkem, et ü h e n d u s e s o n j ö u d.

Kaasvõitlejatele tervitusi

JÜRI HÄRMATARE.

VETERANIDE MAAILMALIIDU 10. KONGRESS KOPENHAAGENIS

Veteranide Maailmaliit (World Veterans' Federation) — üle 20 miljoni liikmega mammutorganisatsioon — pidas käesoleva aasta aprilli lõpul ja mai algul Kopenhaa-genis oma 10. kongressi. Soomepoiste Liidu ametliku vaatlejana oli allakirjutanul või-malus kaasa elada kongressi pidulikule avamisele, mis toimus Falkoner Centret'is asjaomase suurejoonelisusega Taani troo-nipärija printsess Margarethe juuresole-kul. Üle 400 delegaadi hulgas viibisid au-külastatena Liitunud Rahvaste endine pea-sekretär Trygve Lie, endine Prantsuse president Vincent Auriol, kes on ühtlasi WVF aupresidentiks, Taani peaminister Jens Otto Krag, kaitseminister Victor Gram ja mitmed teised Taani riigi ja Kop-enhaageni linna kõrgead ametikandjad, diplomaatliku korpuse liikmed ja paljude rahvusvaheliste organisatsioonide esinda-jad. Kongressist võtsid osa veteranid enam kui viiekümnest riigist, kusjuures eriti Aafrika vastvabanenud riikide ja Aasia maade delegaadid oma traditsioonilises värviküllases riietuses andsid sündmusele silmatorkavalt internatsionaalse tausta.

Kommunistlikest riikidest on seni WVF'is esindatud ainult Jugoslaavia, kuid seekord olid ka Nõukogude Liit ja Poola saatnud oma vaatelejad kongressile.

Pidulik avaistung algas dr. Ralph Bunche'i poolt koostatud WVF'i „Credo“ ja Liitunud Rahvaste peasekretär U Thant'i läkituse ettelugemisega, millejärel võtsid tervituseks sõna WVF nõukogu Taani lüge Erik Nyegaard, WVF'i presi-dent hollandlane W. Ch. J. M. van Lan-schot, peasekretär ameeriklane Norman Acton, aupresident V. Auriol ja peaminis-ter J. O. Krag.

Pärast aukülastuste lahkumist toimus üld-kogu esimene töökoosolek, mille raamides peasekretäri poolt esitatud tegevusaru-anne kutsus esile elavaid sõnavõtte. Aru-anne peegeldas WVF'i suurt aktiivsust, mis organisatsiooni laiaulatusliku regionaalse ja globaalse sisetevõime kõrval on pide-valt suunatud ka väljaspoole — maailma-poliitiliste sündmuste sfääri. Näitana võiks tuua nn. Kuuba kriisi oktoobris 1962, mille puhkemisel WVF'i peasekretär pöördus

viibimata Ühendriikide presidendi, Nõukogude Liidu peaministri ja Liitunud Rahvaste peasekretäri poole üleskutsega rakendada kõiki rahulisi vahendeid kriisi lahendamiseks. Samal ajal võtsid WVF'i president ja peasekretär ühenduse kõigi liikmesorganisatsioonidega ja kutsusid neid üles samme astuma oma valitsuste juures, et viimased nõuaksid ja toetaksid omalt poolt Liitunud Rahvaste aktsiooni väidetud Nõukogude Liidu baaside olemasolu kindlakstegemiseks ja kõigi ofensiivsete ettevalmistuste lõpetamiseks Kuubal Liitunud Rahvaste järelevalve all.

Peasekretäri aruande alusel oli esimese koosoleku päevakorras ka uute liikmete vastuvõtmise küsimus. Põhikirja järgi võtab uusi liikmeid vastu WVF'i nõukogu, kuid otsused kinnitab täiskogu. Kopenhaageni kongress kinnitas uuteks liikmeteks Mali, Dahomey, Maroko, Senegali, Malaya ja Uus-Meremaa veteranide organisatsioonid. Kuna ka Soomepoiste Liit oli esitanud vormilise sooviavalduse astuda WVF'i liikmeks, leidub selle kohta järgmine seletus peasekretäri aruandes:

„Soomepoiste Liit (Federation of Estonian Volunteers in Finnish Wars) asukohaga Rootsis. Sooviavaldus sisse antud märtsis 1961. Pärast nõukogu Rootsi liikme poolt antud täiendavat selgitust ja arvesse võttes selle grupi erandlikku olukorda, on nõukogu arvamisel, et (selle grupi) liikmeks võtmine on küsitav. Seepärast on soovitatud, et grupp ühineks WVF'i praeguse liikmesorganisatsiooniga Rootsis. Küsimus on asjaosalistes organisatsioonides arutelus.“

Omavahelisel kõnelusel kinnitas peasekretär Norman Acton seda WVF'i seisukohta ja lisas, et organisatsiooni praegune statuut ja arengustruktuur, mis järgib Liitunud Rahvaste organisatsiooni printsiipe, ei võimalda otseselt hõlmata eksilgruppe. Sooviavalduse kordamine samadel alustel tooks peasekretäri arvates kindlasti eitava vastuse. Ent peasekretär soovitas jätkata koostööd ja informatsioonivahetust WVF-iga, kas otseselt pöördudes peakorteri poole Pariisis või asukohamaa liikmesorganisatsiooni kaudu. Soomepoistel Rootsis on need mõlemad kontaktid loodud, kuigi lähema koostöö suhtes organisatsiooniga Svenska Finlandsfrivilliga ei ole seisukohata võetud. WVF'i tegevusest ollakse informeeritud kuukirja „World Veteran“ ja iga kahe nädala tagant ilmuva bülletääni „Veterans News Service“ kaudu. WVF'i

nõukogu liikmeks Kanadas on kapten F. J. L. Woodcock Torontos, kes omalt poolt kinnitas valmisolekut esineda sidemehena WVF'i ja soomepoiste vahel Kanadas, kui tema poole selles asjas pöördutakse.

Kongressi töö toimus nagu tavaliselt komisjonides ja oma lõppistungil 10. mail võttis täiskogu vastu terve rea komisjonides ettevalmistatud resolutsioone. Nime all „Rahu ja pingete vähendamine“ vastu võetud resolutsioon kutsutakse Liitunud Rahvaid üles kasutama kõiki teid ja võimalusi, mis peituvad San Francisco kokkuleppes, et säilitada rahu. Ühes teises resolutsioonis protesteeritakse Liitunud Rahvaste ees inimõiguste rikkumise vastu Ida-Saksamaal ja kutsutakse maailma südametunnistust üles ebainimlikke tingimusi kõrvaldama. Edasi pööratakse maailma avalikkuse tähelepanu ohtudele seoses uus-natsistlike liikumistega mitmel maal, samuti seoses natsistlike sõjaroimarite tegevusega; WVF'i juhatust õhutatatakse koostöös rahvuslike ja rahvusvaheliste organisatsioonidega tegutsema niisuguste õpetuste ja rühmituste elimineerimiseks. Resolutsioonis „Desarmeerimine ja tuumarelvade katsed“ kutsutakse asjaosalisi pooli üles sõlmima kokkulepet üldiseks ja täielikuks desarmeerimiseks efektiivse kontrollisüsteemi järelevalvel. Desarmeerimisküsimusele pühendas täiskogu ka ühe eriaistingi, mida juhatas prantsuse poliitik ja desarmeerimisekspert Jules Moch.

Kongressi poolt annetati „rehabilitatsiooni auhind“ prantslasest arstile dr. Charles Abadie'le tema teenete eest sõjavigastatute abistamisel. Auhind koosneb stipendiumist umbkaudse koguväärtusega 3000 dollarit. Teine — „Margaret Rapp'i auhind“, mis annetatakse ühe 1957. aastal surnud WVF'i rahvusvahelise büroo ametniku mälestuseks, langes soome veteranile Erkki Gisselberg'ile tema teenete eest WVF'i põhimõtete ja eesmärkide propageerimisel, eriti artiklite eest oma organisatsiooni häälekandjas „Sotainvalidi“ ja WVF'i publikatsioonides. Ka see auhind koosneb stipendiumist umbes 1500 dollari väärtuses.

Kongressi lõppistungil valis täiskogu ühel häälel tagasi senise presidendi W. Ch. J. M. van Lanschot'i ja senise peasekretäri Norman Acton'i. Samuti üksmeelselt valiti oma kohale tagasi senine WVF'i nõukogu esimees prantslane Emile Pierret-Gerard.

Aleksander Terras

MÄRKMEID SOOMEPOISTE KLUBI TEGEVUSEST

Aasta peakoosolek 6. jaan. 1963. Senine esimees Voldemar SIMON valiti ühehääleliselt tagasi, juhataes liikmeiks Endel PEEK ja Johannes SETS. Revisjonikomisjoni Edgar MARTEN, Karl PÄRNOJA ja Paul RABISSON. Tegevuskavas oli tähtsamaks punktiks endise rügemendiülema eversti E. J. KUUSELA külaskäik.

*

26. jaan. jõudis külaline New Yorki, kuhu teda vastu võtma sõitis kolmeliikmeline tervitusdelegatsioon, koosseisus V. Siimon, E. Raamat ja A. Ühtegi.

Eversti E. J. Kuusela jõudis Torontosse 27. jaan. ja Maltoni lennuväljale oli kogunenud 50—60 vastuvõtjat. Lühikese „teretulemast“ ütles rügemendiohvitser K. Pärnoja ja väike Leena Jaanimägi andis tuntu sõjamehele suure kimbu punaseid roose.

9. veebr. toimus Eesti Majas klubi aasta-päevapidu, millest osavõtjate arv tõusis 150-ni. Külalistena võtsid koosviibimisest osa konsul J. E. MARKUS, soome konsul Sven STADIUS, aulige E. HEINE ja kohalikud ajakirjanduse esindajad. Öhtu avas klubi esimees V. Siimon, misjärel eversti Kuusela meenutas rügemendiülema kohale asumist ja tööd seal, väljendades rügemendi võitlusvaimu sõnadega: „Olete vapralt võidelnud.“ Ta tõi ka endisilt rügemendi ohvitseridelt major Kivelält, kindral Savoselt, kapt. Katajaselt, kapt. Heiskaselt ja kontra-admiral Raholalt tervitusi. Kõnele järgnesid konsulite J. E. Markuse ja S. Stadiuse tervitused.

Eversti Kuuselale anti mälestusesemena üle klubi esimehe poolt E. Rubergi valmistatud nägus külalisraamat ja E. Ruberg ise andis üle dekoratiivse küünlajala „Soome sild“, koos Montrealis asuvate soomepoiste tervitustega.

*

Pühap. 17. veebr. toimus Peetri kirikus mälestusjumalateenistus, kus jutlustas õp. O. Puhm, muusikalises osas oli kaastegev T. E. Meeskoor R. Toi juhatusel ja eversti Kuusela kõneles mälestustahvli ees ja tõi langenuile oma emakeelse tervituse:

„Soome metsade tuul toob teile meie tänu vabalt maalt. Meie kaljude vastu kohisev meri laulab teile tänu, kes haudade rüppes ootate ülestõusmist. Tuhandetes soome kodudes tuksuvad soojad südamed, mälestades, et te ükskord aitasite meie maa ja kodude vabadust kaitsta.“

Järgneval koosviibimisel andis eversti E. Kuusela klubi esimehele V. Siimonile üle kaks pilti Hietanieme kalmistul oleva sangarite mälestusrüstiga. Edasi jagati külalise poolt tagantjärgi Soome sõjaväest osavõtmise mälestusmedaleid. Kohalike organisatsioonide poolt toodi tervitusi ja õhtu veedeti perenaiste poolt rikkalikult kaetud laua ääres. Kirikus toimunud korjanduse arvel ja lisaks sellele ksv. E. Triise poolt annetatud ja väljaloositud maalide eest laekus \$336.71, mis saadeti edasi sõjainvaliidide kodu ehitusfondi Saksamaal.

*

Eversti Kuusela peatus Torontos täpselt kuu aega, olles klubi esimehe külaliseks. Selle aja jooksul tutvus ta siinsete eesti eluavaldustega ja oma endiste sõdurite eluga, võttis ka osa eestlaste üritustest, millest tähelepanuäratavaim tervituskõne Eesti Vabariigi aastapäeva aktusel Massey Hallis (mille teksti tõime eelpool).

Klubi juures tegutseva rügemendi ajaloo komisjoni poolt korraldati koosviibimine ksv. M. Reigami kodus, millest üle 20 liikme osa võttis ja kus peaprobleemideks olid asjalikud arutlused soomepoiste liikumise ajaloo koostamise ja „Põhjala Tähiste“ ilmumisega seoses olevad küsimused. Komisjon sai oma tööks arvukaid häid nõuandeid ja näpunäiteid, mida on juba mõnel määral ka arvesse võetud. Lisaks toimus usalduslik arutelu omaaegseist võitlustest ja meie oma saatuskäigu senikäsitlematuist asjaoludest.

Klubi saatis eversti Kuusela omalt poolt Floriidasse puhkusele, kus päikesesoojus ja hea hoolitsus eesti kodus teda tublisti kosutasid.

*

Suvine kokkutulek, tuntud soomepoiste suvepäevana, toimus 20. ja 21. juulil Muskoka skautide laagrialal. Esimene päev oli sajurohke, mistõttu osavõtjate arv jäi tagasihoidlikuks, tõustes koos perekonnalikmetega siiski 90-le. Vihmahoogude vaheajal peeti siiski ettenähtud võistlused, kus kombineeritud võistluse (granaadiheide, jooksmine ja laskmine) võitis Harald MANG 136 p., omandades Artistic Woodworking Co. poolt väljapandud rändauhinna. Sama võistluse soomepoiste noortele võitis Enn OTS, omandades H. Mangi poolt väljapandud rändauhinna. Püstolilaskmise võitis Paul TOOMINSALU, omandades teise H. Mangi auhinna. Kergepüs-

tolilaskmise naistele võitis Kaia PÄRN-OJA.

Pimenedes koguneti järveäärsele lõk-keväljakule, kus kokkutulnud tervitas klubi esimees V. Siimon. Kavalises osas lavastas E. Marten episoodi I. Talve romaani „Juhansoni reisud“, kus kaastegevaiks olid K. Pärnoja, R. Moks, J. Sets, U. Mankin, L. Joselin ja teisi. Effektn oli H. Mangi poolt loodud loomutruu lahingstseen. Edasi anti kätte päevaste võistluste auhinnad, J. Parik vestles lõk-kejuttu ja meeskvartett esitas lauluettekandeid, kuhu vahele kaikusid ühislaulude hoogsad rütmid.

Pühapäeval toimus jumalateenistus. Jut-
lustas Peeter Kaups, soololaulu esitas Asta
Kaups ja Roland Perit oli oma elektri-
oreli toonud tsivilisatsioonist ürgmetsa, kus
see aitas suurendada kirikulise tunde sü-
venemist.

*

Sügisese tegevuse punktiks oli õlleõhtu
23. nov. Esitati filmikroonikat klubi 1963.
a. tegevusest. Osavõtt oli aga madal. Koos-
töös teiste organisatsioonidega on toimi-
tud abilistena Eesti Maja aktsiate levita-
misel, korrapidajatena Ontario suvepäeva-
del ja Eesti Abistamiskomitee korraldusel
toimunud Sõduriõhtul.

Paul Rabisson

MÕNI RIDA JR 200 SÕPRUSÜHINGU TEGEVUSEST 1963. AASTAL

Möödunud aastal on JR 200 Sõprusühin-
gu tegevus kulgenud viimaste aastate ees-
kujul. See on kandnud tagasihoidlikkuse
ilmet, millest võib järeldada teatud väsi-
muse tundemärke. Kuid seegi hädavaja-
lik, mis on tehtud, õigustab oma sisu ja
iseloomu poolest organisatsiooni olemasolu.

Vana tava kohaselt korraldati peakoos-
olek veebruaris, mis oli osavõtjate-vaene,
kuid selle eest asjalik ja lühike. Sellele
järgnev traditsiooniline (19.) rügemendi
aastapäev kujunes hoogsaks ja meeoleu-
rikkaks koosviibimiseks, mis lõppes kaas-
võitlejate ja külaliste osavõtul keskööl.
Aastapäeva kõne pidas kirjanik Karl Risti-
kivi käsitledes ainet: „Soome poisse eesti
kirjanduse peeglis“. Kõne võeti vastu kü-
duavaldustega, kuna see oli huvitav ja
humorirohke. Esitati veel tervitusi, anek-
dote ja harrastati ühislaulu.

Varemate aastate eeskujul on jätkatud
sidemete süvendamist hõimuvendadega,
rügemendi rinnamärgi ja Soomest saada-
vate mälestusmärkide vahendamist jne.

Tänuga on vastu võetud soome venda-
delt kirjandust ja ajakirju, mida on ühin-
gult võimalik lugemiseks laenata.

Võeti osa skautide Metsakodus Göte-
borgi JR 200 Koonduse poolt korraldatud

„soomepoiste“ suvepäevadest, kus võidi
jälgida oma tegevuse kõrval kaunis loo-
duslikus ümbruses ka kasvava eesti skau-
dinooruse s.o. oma tütarde ja poegade
laagritegevust, mis nii mõnelegi kaasvõit-
leajale meenutas vanu mälestusi elatud ae-
gadest.

Koostöös Soomepoiste Klubiga Torontos
on jätkatud pingutusi materjalide kogumi-
seks, et ka edaspidi anda välja „soome-
poiste“ oma häälekandjat ajakirja vormis
„Põhjala Tähistel“.

Siinkohal palve kõikidele kaasvõitlejate-
le: saatke fotosid ja mälestusi ajakirjas
avaldamiseks, et sellekaudu jäädvustada
olemasolevaid mälestusi ühistest võitlus-
test Soomes, ja hiljem Eestis, järgnevatele
põlvedele.

Alljärgnevalt valitud JR 200 SÜ juhatus
1963—64:

Esimees Ilmar Laan, abiesimees Elvo
Loosme, sekretär Rein Moora, laekur Ilmar
Ussisoo, abisekretär Tõnis Salum, ametita
liige Arnold Kuldvere ja „Põhjala Tähis-
tel“ toimetaja Martin Juhkam. Revisjoni
komisjon: Raoul Alberg ja Adolf Mossin.
Asemik J. Jäätma.

Martin Juhkam

Kallid Kelvavennad,

Olen tagasi Soomes. Olen Teie poolt korraldatud, ja juba 19.1.1963 alanud reisi Toronto, Florida ja New-Yorki ära teinud.

Ma ei leia küllalt sooje sõnu, millega Teid, kaasvõitlejad, selle haruldase kingituse eest tänada.

Elunemata mälestuseks jäävad minule rügemendi aastapäeva pidu Toronto Eesti majas, Teie kaunite kodude külastamine, langenute mälestamise aktus Teie kirikus, Vabariigi aastapäeva tähistamine ning see südamlük soojus, mis mind ümbritses igal pool.

Minu südamest ei kunagi kao pilt sellest sihikindlusest, millega Teie kasvatate oma noorsugu eestlasteks võõraste rahvuste seas ja hoiate üleval Eesti sini-must-valget lippu.

Õotke, Vennad, vastu minu sügavaim ja tõsine austuse, lugupidamise ning tänu avaldus.

Kaitsku Jumal Teid, Teie perekondi ja Eestit.

Helsingis 28 märtsil 1963 a.

Eino Kuusela

Ära värise, isamaa, ei su poegki värise. —